

STEFANU CELLUMARE

DL

DOCUMENTE DESCOPERITE

IN

ARCHIVELE VENETIEI

BUCURESCI

TYPOGRAPHIA ANTONIU MANESCU, STRADA LIPSCANII, No. 3

MDCCCLXXIV.

ROSCA LA D.C.

Măriei Selle

CAROLU I

DOMNULUI ROMÂNILORŪ

ACESTE MONUMENTE DESPRE PREDECESSORULŪ

ALTEȚEI SELLE

STEFANU CELLU MARE

DEDICĂ

C. ESARCU

Documentele din această colecțiune, descoperite în ultima mea excursiune în Italia, au apărut pentru prima oară însoțite de textul original în *Columna lui Traianu*, alături cărora redactorul eruditul nostru istoric d. Hasdeu le-a însoțit de următoarea prefață cu care încep publicatiunea.

STEFANU CELLU MARE SI ITALIA

Vom începe prin a reproduce un pasaj din „Istoria critică a Romanilor”.

Vorbind despre acțiunea naturii teritoriale asupra dezvoltării unei națiuni, noi am spus acolo între celelalte :

„Nu numai originea națională, nu numai forma de guvernament bună sau rea, ci chiar o singură idee mare, sguind cu energie tot organismul uman, poate să paralizace acțiunea climatei.

«O idee mare scosese pe nepăsătorul Beduin din ferbințele deșerturilor ale Arabiei, supunându-i o lume dela Himalaia până la Atlantică.

„Pe cine condițiunile fizice ale țării sale învățaseră a nu se decătu să vagabundeze cu șatre din loc în loc, o idee mare l’aurcată ca printr’o minune la culmea culturii științifice, literare și artistice, făcându-l să domine în trei continente prin armă și prin carte tot-o-dată, prin victoriile unui Harun-el-Reșid, prin versurile unui Farazdak, prin filosofia unui Avicenna, prin fațadele Alambreii!

«Și n’are dreptate Buckle cândă attribue erosi climatei până și această miraculoasă înălțare morală a Beduinului, sub cuvântă că ea

nu s'a operatū în séca și stérpa Arabiă, ci degia la Bagdatū, Cordova, Delhia, în celle mai fecunde laturī alle Mesopotamiei, alle Indiei, alle Spaniei, unde trebuia s'o provóce avuția pământului; n'are dreptate, căci totū acolo, deși fecunditatea este unū faptū permanente, totuși fenomenulū unei puteri și allū unei civilizațiunii essuberante nu s'a manifestatū decâtū numai sub Arabi, ș'apoi numai intru câtū Arabii erau electrisați de ideia cea mare.

«O ideia mare implică pe unū mare omū.

«Alkoranulū este Mohamedū.

«Ast-feliū unū individū, unū verme, unū atomū póte să smulgă une-orī o națiune de sub arbitriulū naturei.

«Și nu essistă nici o țerră câtū de desmoštenită, unde să fie peste putință a se nasce rara escepciune a unū mare omū, căci pretutindeū se póte întâmpla unū locușorū de câte-va palme în care la unū momentū datū să concurgă tóte elementele unei asemeni eventualități.

« Corsica a produsū pe unū Bonaparte.

«Trufașă de doue millenie de a fi fostū légēnulū unū Alessandru, Macedonia o să mai dormă póte intr'o perfectă sterpicitiune alte doue millenie.

«Cronicele orientale ni povestescū cu multă naivitate originea cellui mai mare omū din câtū aū eșitū vre-o dată din fundulū Asiei.

«Éccē narrațiunea :

«Unū Tătarū, venândū intr'o ȕi cu doui frați ai seī mai mici, întelnesce în câmpū pe unū altū Tătarū ce venia cu o tēneră și frumósă femeia; temēdu-se a nū fi atacatū de cătră trei, Tătarulū cellū insurățellū o ȕea la sănētósă, lăssāndu-și nevēsta; venătorulū cellū mai mare o duce la sine, și peste noue lune senasce... Cingiz-hanū ! (2)

«De nu pleca la venătóre, de nu era însoțitū de alți doui, de nu întelnea pe unū fricosi, de nu era acesta însuratū, deși lăssa femeia a-casă etc. etc., lumea n'arū fi vedutū pe cellū mai terribilū cuceritorū, născutū intr'unū bietū cortū din Mongolia, dérū a căruia posteritate a domnitū în acella-și timpū în China, în

(1) Laurent, *Philosophie de l'histoire*, Paris, 1870, in-8, p. 219.

(2) Schmidt, *Geschichte der Ost-Mongolen von Ssanang-Ssetsen*, Petersb. 1829, in-4, p. 63.

Persia, în India, pe țărmul Pontului; și chiar pînă zăstă-și, după atăția secolii, nu numai în Asia, ci chiar în Europa națiunea rusească, deși de altă origine și într'o altă climă, conservă de atunci în caracterul său profunde urme ale dominațiunii tătare.

„E sigur că nu toate țerrelor dau pe Mohamezii, pe Bonapartii, pe Alessandri, pe Cinghiz-hanii; dăru omeni mari după mesura timpului și a locului n'au lipsit grai nicăiri, și mai nicăiri n'au remasă necombătute de cătră dănsii imediatu său indirectu, într'unu modu mai multu său mai puțin durabilu, pretensiunile pămăntului asupra poporului.” (3)

Sunt abia cîte-va lune, unu cugetătoru anglesu, d. W. Bagehot, a agiunsu la conclusiunea că influința omeni-lor mari asupra caracterului unei națiuni pôte fi mai puternică decătă însăși secolara înriurire a aginților fisici: „a n'o vedé în istoria—dice ellu—este ca și cându n'arú voi cine-va în sciințele naturale a recunnosce importanța sôrelui”. (4)

Alessandru Bassarabú, fiu-său Vladislavú și nepotulu său Mircea cellu Mare, în Muntenia; Alessandru cellu Bunú și marele Stefanú în Moldova; trebuí considerați sub acestu rapportu ca nesce adevărați “făcători” ai naționalității române, astu-feliu că viuețele lor, de parte de a fi nesce biografie individuale, sunt pentru noi pînă la unu punctu ca o sillesă a întregii viuețe collective a tuturorú Românilorú.

Printr'o domniă de peste patru-șeci de anni, și mai allesu prin impregiurările politice alle timpului său, cari necessitau o necontenită înțelegere mutuală între popórele crestine contra impresurării ottomane, privirile Europei fiindu așintate mereu spre Dunărea-

(3) Hasdeu, *Istoria Critică a Românilorú*, vol. 1, p. 184. — Edițiunea 2, stud. III, § 5.

(4) *Lois scientifiques du développement des nations*, Paris, 1873, in-8, p. 106. — Cf. Carlyle, *On Heroes, Hero-worship and the heroic in history*, London, 1841, in-8.

de-giosu de unde amenința furtuna, epoca lui Ștefanu cellu Mare întrece secolii anteriori ai assistinței noastre naționale prin mulțimea fontanelor istorice, imprăștiate pretutindenii nu numai în țerrelle vecine, dărú și pe la capetele continentulu.

Făcendú de-ună-đi o căllătoriá la Venetia, d. C. Esarcu a găssitu în vechilú archivu allú Senatulu și 'n Biblioteca San-marcianá o grămadá de documente, privitóre atâtú la relațiunile diplomatice între Moldova și Italia în intervallulu annilorú 1475—1504, precumú și la unele puncturi fórtte importante din personalitatea lui Ștefanu cellu Mare și din traiulu intimú allú Románier de atunci.

Elle formézá doue serie cu totulú distinse, pe cari le vomú publica successivamente în „Columna lui Traianú” ; cea ánteiá se referá la primii timpú ai activității vitézulu și presintá mai cu semá unú interessú diplomaticú ; cea a douá ne face sá assistámú la annii din urmă și chiarú la mórtea marelui Ștefanu, arruncándú o viuá luminá assupra situațiunii interióre a țerrei.

Separate astú-feliú prin cronologiá și prin naturá, ambele serie se mai distingú péné și prin sorginte, una din elle fiindú scósá din processele verbale alle Senatulu, pe cândú cea-l'altá s'a estrasú din voluminósa colecțiune documentalá a lui Marinú Sanudo.

Recunoscători d-lui C. Esarcu pentru cá a reservatú „Columnei lui Traianú“ porțiunea cea mai însemnatá a descoperirilorú selle, nu ne îndouimú cá successulú inceputulu illú va îndemna la cercetári ulterióre, și 'lú putemú assicura din parte-ne cá 'n muzeele, bibliotecele și archivele Italiei, mai cu deosebire totú la Venetia, apoi la Roma, la Genova și la Neapole, o sá mai găssescá alte comóre nu mai puținú prețiose, menite a

limpezi multe epizode d'o căm dată intunecate din istoria noastră națională.

Câtă de avută cată să fie Italia în această privință, probă este că din prisosulă monumentelor selle unele au retăcitu pe nesimțite chiară prin regiuni depărtate, astă-feliu că noi-înșine, fără a fi călcată vre-o dată sacra țerrēnă a Ausonie, amă pututū afla în Pesta trei epistole papale catră Stefanū cellū Mare, érū în Viena o balladă popōrană ce se cânta tocmai în Veneția despre acestū gloriosū campionū allū crestinētății.

Aceste patru buccăți fiindū în cea mai strînsă legătură de locū și de timpū cu colecțiunea d-lui C. Esarcu, credemū a o completa reproducēndu-le aice.

Celle trei epistole papale sunt copprinse într'unū manuscriptū allū celebrului colecționistū *Carolū Wagner*, *Analecta Diplomatica*, t. 4, pag. 26, 28 și 30, în Biblioteca Muzeului din Pesta (sub nr. 1281 MS. *Quart. Lat.*

Prin cea ānteiā epistolă, din 31 martiū 1475, papa Sixtū IV, respundēndū la o scrisōre în care Stefanū cellū Mare cerea dela Scaunulū Apostolicū unū agiutorū pecuniarū contra Turcilorū, đice că differitele cheltuele din anniū trecuți, precumū și baniū dați Rodosulū și Ungurilorū, au sleitū pentru momentū fisculū papalū, dērū sperā o nouā contribuțiune dela principii creștini, îndemnāndu-lū pēnē atunci a nu renunța la lupta contra păgānilorū⁽⁵⁾.

(5) Ecce testulū : »Sixtus etc. Dilecto Nobili Viro Stefano Vajwdae, Moldaviae etc. Domino. Dilecte fili salutem etc. Literas tuae nobilitatis accepimus, quae nobis gratiae admodum extiterunt, cum videamus te adeo promptum esse ad fidem Christianam defendendam, et perfidissimorum Turcarum sectam debellandam. Laudamus sanctum et rectum propositum tuum, teque enixe adhortamur, ut sicut cepisti, ita perficias. Aderit auxiliator Dominus Deus noster. Nos vero nunquam cessamus, quanto studio, cura et diligentia possumus, opportunas cum caeteris Christianorum

A doua epistolă, din 20 martiu 1476, este și mai remarcabilă.

Din ea rezultă că între boierii de consiliu ai lui Ștefanu cellu Mare se afla unu Italianu din Genova numitu Cattaneo și unu preutu catolicu Petru, „baccalauru in legi“.

Acestu presința in consiliulu domnescu a unui preutu catolicu, devenitu peste puținu episcopu, verifică pe deplinu ceia ce spunea bătrănu nostru cronicaru Mironu Costinu că : după o veche tradițiune episcopulu catolicu din Moldova ședea in Divanu allături cu metropolitulu ortodossu allu țerei (6).

Sublimă toleranță, fără essemplu in anualele lumii!

Ambii acești „consiliari domnesci“ au fostu tramiși la Roma ca ambassadori din partea Moldovei.

Marele Ștefanu ruga pe Papa de a consacra pe unulu din ei, anume pe acellu preutu Petru, ca episcopu allu bisericeii catolice in țerra.

Sixtu IV satisface cererea lui vodă, fiindu că nu pôte refusa unui bărbatu „de o virtute atātu de escellinte și „de merite atātu de strălucite in republica creștină“.

Papa adaugă :

„Successese telle înțelepte și viteze contra necredin-

Principibus et potentatibus provisiones facere. Et utinam soli tantum ponderis sustinere possemus, quod certe ultro scriberemus. Verum propter diversa et non parva onera, quibus pro subventione fidei superioribus annis gravati super vires nostras fuimus, accedit, quod nunc etiam Rhodijs atque Hungaris, quantum vires nostrae patiuntur, praesidia subministramus adeoque facultates tantummodo nostrae non sufficiunt. Sumus tamen eo animo, quod jam omnes norunt, ut partes nostras pro virili non deseramus, maxime accedente caeterorum Christianorum Principum contributione, quos in dies magis disponere studemus, et tua, inprimis virtute, quam profecto et magnificamus, et summis laudibus extollimus. Datum Romae die ultima Martij anno 1475. Pontif. an. 4. >

(6) Vești a mea *Archiva Istorică a României*, t. 1, part. 1, p. 159, și *Istoria toleranței religioase în România*, p. 35—49.

„cîșiloru Turci, inamici comuni, aŃ addusŃ atătă gloriă n' melui teu, încătŃ *töte gurele illu repetă și töte a-nimele te slăvescŃ*“ (7).

AstŃ-feliŃ vorbŃa SixtŃ IV despre ȘtefanŃ cellŃ Mare!

A treia epistolă, din 3 aprilie 1476, anunță principelui românŃ că ScaunulŃ ApostolicŃ nu numai a numitŃ pe cellŃ recomandatŃ la episcopatulŃ catolicŃ din Moldova, dărŃ l'a scutitŃ și de annată, adecă de darea ce se cuvenŃa Papei dela fie-care nou episcopŃ, o deosebită favöre -- dice SixtŃ IV -- „care förte rareori s'a mai accordatŃ cui-va”.

CătŃ despre agŃntorŃ pecuniarŃ, Papa arŃetă că banii meniți pentru espedițiunea contra TurcilorŃ s'aŃ trãmisŃ d'o-cam-dată regelui maghiarŃ MateiŃ CorvinŃ; pe viitorŃ inŃse promitte o summă specială pentru Moldova (8).

(7) TestulŃ : «Sixtus etc. Dilecto Filio Nobili Viro Stephano Vajwdæ etc. Dilecte fili salutem etc. Accepimus literas tuas nobilitatis, dilectosque filios Petrum in Decretis Baccalarium, et Cataneum Januensem *Consiliarios tuos*, quos cum literis ipsis misisti, benignissime audivimus, intelleximusque ex eis desiderium tuum de provisione Moldaviensis Ecclesie, cui ipsum Petrum prefici supplices in Pastorem, quem commendatissimum habebimus maxime *propter tuam excellentem virtutem, et præclara in Rempublicam Christianam merita*. Cæterum dilectissime fili, licet pro his, *qua gloriose et pientissime fecisti, et facias, potius gratulari virtuti et laudi tue, quam te excitare oporteat*, tamen quia gloriam tuam cum publica autoritate augere desideramus, hortamur, ut de bono in melius perseveres et toto pectore defensionem et propagationem fidei sanctæ incumbas. Nullibi virtus et magnanimitas tua versari decentius potest. ex nulla re veriorum et magis perennem gloriam consequi. *Res tuæ contra infideles Turcas communes hostes sapienter et fortiter hactenus gestæ tantum claritatis tuo nomini addiderunt, ut in ore omnium sis, et consensu omnium plurimum lauderis*. Noli igitur defatigari, sed sicuti facis, victoriam tibi ab Alto concessam proseguere, ut a Deo præmium æternum, et ab hac Sancta Apostolica Sede commendationem uberius consequaris. Datum Romæ 20 Martij 1476, anno 5.»

(8) TestulŃ : «Sixtus etc. Stephano Vajwdæ Moldaviæ Domino etc. Dilecte fili salutem etc. Oratores tuæ nobilitatis libenter vidimus, benigneque audivimus, ut qui te propter egregiam tuam virtutem præcipua complectimur

Deși noi am găsit câteva trelle epistolele papale în Muzeul Pestană încă la 1868, totuși n'am vădit a le publica într'un mod isolat, și eram cât p'aci să le lăssăm cine știe cât timp să ăcă în portofoliu împreună cu altele sutimi de acte inedite din diverse epoce; acum înse, căsătorindu-le cu fericitele descoperiri ale d-lui C. Esarcu, implem o lacună esențială în această frumoasă colecțiune.

Scrisorile originale ale lui Ștefan cel Mare, la cari răspund cele trei epistole papale de mai sus, trebu să se fi aflând pêne astăzi la Vatican, de unde sperăm că le va desmormenta d. C. Esarcu într'o viitoare călătoria la Roma.

Tot la 1868, în timpul petrecerii noastre în Viena,

in Domino caritate. Ecclesie autem Moldaviensi non solum cum; quem desideras, præficimus in Pastorem, sed ut tibi rem gratiorem faceremus, a consuetudine Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum recessimus, sumusque ipsum electum specialis favore gratiæ prosecuti. Remissimus namque ei et condonavimus Annatam, quæ quoniam pro necessitatibus Camerae Apostolicæ imminentibus instituta est, raro compertum est cuiquam esse donatam. Quod autem ad subsidium pereosdem tuos oratores petatum spectat, cum a principio cum potestatibus Italis conventum esset, carissimo in Christo filio nostro Mathiæ Hung. etc. Regi illustri, qui tantum bellum contra infideles omni conatu et totis viribus Regni suscepit, mittere subsidium, quidquid pecuniarum collegimus, ei destinavimus, existimantes, quod id in commodum et utilitatem tuam tenderet, quandoquidem cum ipso Rege contra impiam gentem bellum assidue geris, et pro communi utilitate certas. Sequentibus vero annis in taxando subsidio, quod etiam auctore Domino tam Italos quam Transalpinos potentatus impensuros speramus, aliquid tuæ nobilitati particulatim decernere curabimus. Itaque perge magno, ut facis, animo tibi persuade, virtute et opera tua nobis et Apostolicæ Sanctæ Sedi esse carissimum. Nam ut intelligas cupere nos ex parte qua possumus etiam nunc tibi subvenire, concessimus indulgentias Jubilei in terris tuis omnibus illis, qui dimidium erogabunt pecuniæ, quam juxta eorum conditiones ad almam Urbem nostram veniendo et redeundo verisimiliter potuissent expendere, ut et hinc quoque tibi, et tuis accrescat subsidium, et commodius sanctæ expeditioni possis intendere, et ita in omnibus, in quibus tibi poterimus prodesse, faciemus semper animo libentissimo. Datum Romæ die 3 Apr. 1476 anno 5.

ni s'ă întemplată a da peste o grammatică boemă, scrisă de cătră unū Ionū Blahoslaw la anulū 1570, adecă numai vr'o giuimătate secolū după mórtea lui Stefanū cellū Mare (9).

Vorbindū despre diferența dialectelorū slavice, autorulū adduce pe neasceptate o balladă poporană, pe care dīce că unū amicū allū seū Nicodemū o auđise în Veneția dela Slaviī de acollo.

Éccé-o în traducere :

„Cântecū slăvonescū din Veneția, unde sunt o multīme de Slovaci seū Croați, addusū de cătră Nicodemū :

Dunăre, Dunăre, de ce curgī tristă ?
 Pe țermulū Dunării staī aci trei cete :
 Cea de'nteiū — o ceta turcescă,
 Cea a doua — o ceta tătărescă,
 Cea a treia — o ceta moldovenescă.
 In ceta turcescă învêrtescū săbiele,
 In ceta tătărescă daū cu săgețele,
 In ceta moldovenescă este Stefanū-vodă,
 In ceta lui Stefanū plānge o fetiță,
 Și plāngēndū grăesce : «Stefane, Stefane,
 «Stefane-vodă! Orī mă ųea, orī mă lassă!»
 Oare ce'ī respunde Stefanū-vodă ?
 «-- Frumósū fetișóră! te-așū lua eū, fetițo,
 «Dacă mī-aī fi de potrivă; te-așū lăssa, dérū mī-ești dragă!»
 ųī respunde fetița : «Dă'mī drumulū, Stefane!
 «Voīu sări eū în Dunăre, în Dunărea adāncă!
 «Vaī, cine mă va agīunge, voīu fi a acellui!»
 Neminī n'a agīunsū pe frumósă fetiță,
 Neminī affarā de Stefanū-vodă,
 Ș'a luatū pe fetița de alba mănūță :
 «Fetițo, sufflețelle, imī veī fi drăguță!» (10).

(9)Veđi Hasdeū, *Codicete Diplomaticū, in Columna lui Traianū, 1870, nr. 21.*

(10) Testulū : «Pisen' slowenska od Benatek, kdezs hojnie jest Slowakuo neb Charwatuo, przinesena od Nikodema :

«Dunagu Dunagu czemu smuten tezzesz
 Nawerssi Dunagu try rotu tu stogu.

Publicându această balladă, Blahoslaw confundă dialectul slovacă cu acela croată, fiindu'i necunoscute ambele (11).

Cântecul de mai sus nu este nici într'una din aceste doué limbe, ci curat rutenesc, precum vorbesc pêne astă-dî așa numiții Ruteni din Bucovina și din nordul Moldovei, numai scris de către Blahoslaw cu vechia ortografiă boemă.

Se vede că o sémă de Ruteni, retăcind la Veneția, unde a dat peste dênșii Nicodemă, trăiau acolo între Slavii din Dalmația, de cari au fost totu-d'a-una mulți în Lombardia.

În ori-ce casă, cântecul se compuse în Moldova, eșind din propria imaginațiune a coloniei rutene dela noi, ori traducându-se după vr'o balladă poporană română acumă perdută, pe care ar pute pêne la un punct s'o restaureze geniul lui Alessandri.

Astă-feliu, pe când Senatul Republicei Sântului Marcu discuta latinesce séu italianesce despre triumfurile ostășesci alle marelui Stefanu, totu atunci pe cheu-

Perussa rota Tureckà

Druha rota Tatarškà

Treta rota Woloska.

W Tureckym rotie ssablami ssermugu

W Tatarskym rotie strylkami strilagu

Woloskym rotie Sstefan wygwoda

W Sstefanowy rotie dywonka placzet

I placzucy powydala Sstefane Sstefane

Sstefan wygwoda albo mie puogni albo mie lysi.

Acssto mi reczet Sstefan wygwoda,

Krasna dywonice, pugmil bych tie dywonko,

Nerownag mi ges, lissilbych tie, milenka mi ges.

Sstam mi rekla dywonka, pusty mne Sstefane

Sskocz ga w Dunag, w Dunag hluboky

Ach kdo mi doplynet geho ga budu

Niechto mie doplynul krasnu dywonku

Doplynul dywonku Sstefan wygwoda

I wzal dywonku za bilgiw ruczku

Dywonko dussenko, milenka mi budess...>

(11) Jana Blahoslava *Grammatika Ceska dokonana l. 1571*, wydali I. Hradil a J. Jireček, Praha, 1857, in-8, p. 341.

rile Veneției s'arū fi pututū auđi slavonesce o admirabilă balladă despre victoriile amorose alle Dömnului Românū.

Și cine öre s'arū fi asteptatū de a găssi elementulū eroticū allū vitézului nostru nađionalū resonandū pe țărmii Adriaticei și adăpostindu-se apoi într'o gram-matică boemă!

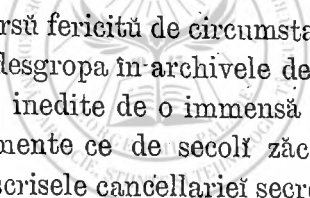
Trecemū la bogata colecđiune veneđiană a d-lui C. Esarcu....

Hasdeū.

STEFANU CELLU MARE

DOCUMENTE INEDITE DIN ARHIVELE VENETIEI.

Prin unŭ concursŭ fericitŭ de circumstanțe, amŭ fostŭ în pozițiune de a desgropa în arhivele de Statŭ alle Venetiei documente inedite de o imensă valoare istorică pentru noi, documente ce de secolŭ zăceau necunoscute pînre manuscrisele cancellariei secrete alle anticei Republice.

Amŭ fostŭ fericitŭ de a fi primulŭ care a scuturatŭ pulberea de patru orŭ secolară ce accoperia aceste gloriose documente ce publicŭ astăzi în *Columna lui Traianŭ*.

Dacă arŭ fi cu putință, făcendŭ să dispară timpulŭ și spațiulŭ, să ne transportămŭ în secolulŭ XV, în mijloculŭ celuiŭ mai gravŭ și imposantŭ corpŭ politicŭ ce a essistatŭ pôte în lume — Senatulŭ Venetiei — amŭ aŭdi în trei aniŭ successiviŭ numele țerrelorŭ nŭstre, numele mareluiŭ nostru Principe, numile și cuvintele ambassadorilorŭ nostri resunândŭ gloriosŭ în venerata incintă a acestuiŭ ilustru corpŭ.

Ce nenorocire că acea artă, atât de admirabilmente utilă, a stenografiei nu era inventată în acea epocă, căci amă pute astăzi citi pe lungu toate orațiunile, toate desbatterile parlamentare ce s'au ivitu în sinulu Senatului Venețianu assupra propuneriloru lui Stefanu cellu Mare în cestiunea crâncenei lupte â cristianismulu și civili-sațiunii contra sectarilor fanatici ai lui Mahometu: *contra Othman et ejus horribilem potenciam*, cumu dice nemuritorulu eroû românû.

Dicû desbatterile parlamentare, căci aceia cari sunt puținû familiarisați cu istoria instituțiuniloru venețiane, sciû că Senatulû era unû adeveratû Parlamentû, unde cestiunile se discutaû cu cea mai mare maturitate și nu erau puse la votû decâtû după ce erau suppușe la foculu unei viue și luminate deliberațiunii, și unde, atunci cândû cuvântulu de *Libertatea Tribunei* era pentru toate poporele necunoscutû seu neînțellesû, lucrulu erâ stabilitû de secolî și se mântinea, mândru și triumfătorû, fără obstacolî și fără limite, deși affară de incinta corpuriloru de Statû domnia unû despotismû terribilû și implacabilû ca Destinulu.

Ce nenorocire dicû, că stenografia nu ni-a păstratû discursurile și fisionomia acellorû memorabile ședințe la cari assistaû *oratores Magnifici Stephani* și în cari se audia vocea ambassadorulu românû Caloianû, însuși unchiulu marelui nostru Principe!

Ceia ce se păstrează în Archivele Veneției, cea ce publicû mai la valle, este numai rezultatulu, așu pute dice conclusiunea deliberațiuniloru Senatulu. Așa inse cumû sunt, documentele acestea, după cumû cititorulu se va convinge îndată, aû pentru noi cea mai importantă valóre.

Acește documente se aflâ în Archivulu Senatulu în a doua seriâ numită: *Deliberazioni-Secrete del Senato*, care

începe în anulul 1401 și se termină în anulul 1630. Seria acésta coprinde una sută trei-zeci și cinci mari registre pe pergamenă, și investigatorul curiosu pôte citi în originalu documentele de mai la valle deschidëndu registrul.

Fiindu că în publicarea acestorü documente amü adoptatü ordinea cronologică, așa dérü înaintea deliberațiunilorü Senatului, cari sunt din anniü 1475, 1476 și 1477, daü unü documentü din anulul 1474 noembre 28 ce va deschide într'unü modü strălucitü șirulü documentelorü nóstre relative la Stefanü cellü Mare.

Acestü documentü este o epistolă a marelui nostru Principe cătra Papa Sixtü IV, unde se vede asternëndu-se sublima ideia pentru care ellü a luptatü totă viuéta sea, adecă definderea cristianismului și a patriei sélle contra mahometismului și invasiunii Turcilorü în Occidentü.

Epistola acésta, singura epistolă a lui Stefanü cătră Papa ce se face cunoscută pentru prima órá Românilorü, se află printre manuscrisele Bibliotecei Marciane din Veneția în codicele ce pörtă titlulü : *Epistolae latinae et italicæ Principum et illustrium virorum ad Sixtum IV, Innocentium VIII et Alexandrum VI Summos Pontifices magna ex parte autographæ. Classe X dei Latini No. CLXXV.*

Trebuï să adaogü că ceia ce posedă Biblioteca Marciană nu este însăși scrisóra autografă a lui Stefanü, ci o copiă din aceeași epocă, trasă din ordinulü *Consiliului cellorü Dece* mai nainte de a se espedui autografulü cătră Papa. Cumü se va vedé, ambassadorulü Veneției în Persia este care, întorcëndu-se în patria sea, trece pe la Curtea lui Stefanü și primesce din mânele acestuia epistola cătră Papa. Agiunsü în Veneția, ellü n'a pututü să nu communique obiectulü ambassadei cu care'lü însăr-

cinase Stefanu Consiliului celoru Dece, și acesta, care sciea și trebuia să scie totu, a datu fără induoelă ordinu să se copieze autografulu mai nainte de a se espedui. Acestă copiu, păstrată multu timpü in archivulu susümenționatulu Consiliu, a trecutü apoi printre scrisorile diplomatice ce se conservă in Biblioteca Marciană.

Originalulu autografu prin urmare a epistolei lui Stefanu trebuü să se afle in Roma in vre-unulu din cartónele archivelorü Vaticanulu.

Resultă asemenea, cumü cititorulu va vedé îndată din citirea deliberațiunilorü Senatulu Venețianu, că in Roma trebuü să mai essiste și alte epistole alle marelui nostru Principe. Unulu din ambassadorü lui Stefanu, Caloianu, dice limuritü că din Veneția va merge in Roma, unde are să transmittă scrisori adressate Marelui Pontefice : „*Ho lettere e parole da referir al Sommo Pontefice.*„

N'amü fostü fericitü, afländu-mé annulu acesta in Roma, să pëtrundü in arhivele Vaticanulu pentru a căuta epistolele illustrulu nostru Principe; nu perdü insepëranta, intr'o apropiată căllëtoriä in cetatea eternă, de a fi admisü in sanctuariulu unde staü ascunse arcanele politicei pontificale, și să daü pe urmele acestorü glorióse documente.

Alte documente, cari se rapportă la ultimii anni ai viueței lui Stefanu și dintre cari unele ne întroducü in intimitatea acestui mare Principe, le-amü descoperitü intr'unulu din cele mai estraordinare manuscrise ce essistă poté in tótă Italia. Acesta este *Il Diario* allü Venețianulu Marinü Sanudo, care se păstréză in Biblioteca Marciană.

Marinü Sanudo era senatorü, avea increderea *Consiliulu de Dece*, și obținuse permissiunea să essamine și să consulte chärtiele cancellariei secrete.

Ellü nota totü și scriea in fie-care di totü ce audia,

copiându ori-ce documentu îi cădea în mână. Astu-feliu ellu a formatu o colecțiune de cinci-deci și optu mari registre *in folio*, care începe la anulü 1496 și se terminä în luna lui septembře 1533. Acéstă colecțiune constituä unü adeveratü monumentü; constituä, putemü dice, cea mai admirabilä și cea mai prețioasă fotografiä a acelei epoe, și toți istoricii Europei nu potü indetullü sä o consulte ca sä descopere într'insa celle mai curiose și interesante informațiuni.

Din *Diarü* lui Sanudo n'amü pututü resfoi decâtü celle d'antëiu șesse volume, și în aceste volume amü găsitü documentele ce publicü aci, în urma cellorü descoperite în archivulü Senatului.

Putemü dëru divide documentele, ce adducü astä-đi a cunnoscința publicului românü, în duoe serie :

Seria documentelorü trase din archivulü Senatului, care copprinde anniü 1474—1477 și se raportä esclusivü la faptele și ideele politicei esteriore alle lui Stefanü cellü Mare.

Seria trasä din *Diarü* lui Sanudo, ce copprinde anniü 1496--1504 și are mai multü în vedere viuęta intimä a marelui nostru Principe.

Dëru e timpulü sä lăssämü documentele sä vorbescä.

C. Esarcu.

I.

VASLUIU, 1474, NOEMBRE 29.

Stefanū cellū Mare anunță lūi Papa Sixtū IV că șahulū persianū Uzun-Hassan trāmisese mai de 'nainte ambassadorī în Moldova pentru o înțelegere comună contra Turcilorū, erū acumū în urmă întorcēndu-se din Persia prin România ambassadorulū venețianū Paulū Omnebono, s'a tractatū din noī aceia-și cestiune, și fiindū-că acesta s'a însărcinatū a comunica Scaunulū Apōstolicū zelulū lūi Stefanū cellū Mare contra păgānilorū, principele romānū rōgă pe Papa a accorda lūi Paulū tōtā încrederea în celle ce'ī va spune din partea Moldovei și a activā realizarea unei alianțe anti-ottomane între tōte staturile creștine.

In Biblioteca Marcianā din Veneția, *MS. Class. X Lat. nr. CLXXV.*

Sanctissime in Christo pater et domine domine noster graciosissime. Notum facinus Sanctitati Vestre sicut Assam Beg princeps serenissimus ad nos suos destinavit oratores requirens nobis ut una cum alijs principibus Christianitatis viriliter se preparemus contra Othmam et ejus orribilem potenciam, quamobrem Sanctitati Vestre certificamus quod nos semper omni cum potentia nostra quam nobis Omnipotens Deus attribuit omni cum affectu paratissimi sumus, intendentes pro Christianitate totis nostris viribus debellare. Insuper ambasiator Serenissime Dominationis

Veneciarum Vir Egregius Paulus Omenbonum reve-
niendo a predicto serenissimo domino Assam Beg ad
nos devenit, cum quo ex factis ejusdem Christianitatis
multa tractavimus ac voluntatem pectoris nostri appe-
ruimus nobisque promisit coram S. V. parte nostra se
presentare quapropter eidem ambasiatori fidem inte-
gram placeat adhibere tanquam si cum Sanctitate
Vestra oretenus loqueremur. Utique intellegimus om-
nia in Sanctitate Vestra consistunt. Ortamur ita-
que S. V. ut cum aliis potentissimis Regibus et Prin-
cipibus taliter adopereretur ne Christianitas a perfi-
dissimis infidelibus suppeditetur, ut et etiam nos non
solli ymo cum adiutorio eorum principum debellare
valeamus.

Ex oppido nostro Vaslui die XXVIII Novembris
MCCCCLXXIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestre fidelissimus
Stefanus Vaivoda Dominus Terrarum
Moldavie etc.

(A tergo :)

Sanctissimo in Christo Patri et Domino
Domino

Sixto Papa Quarto Domino nostro
graciosissimo.

II.

VENEȚIA, 6 MARTIU 1475.

Paulū Omnebono, ambassadorulū venețianū în Persia la șahulū Uzun Hassan, fiindū însărcinatū de cătră acesta de a transmite la întorcerea sea în Europa o scrisore domnului moldovenescū Stefanū, a trecutū prin România, unde Vodă, carele tocmai atunci băttuse pe Turci, i-a încredințatū missiunea, întorcându-se în Italia, de a duce vestea illustrei victorie la Veneția și mai departe la Roma, spre a încredința pe Papa din partea Moldovei că e hotărâtă la luptă contra păgânilorū. Totū o-dată Stefanū a rugatū de a i se trāmite din Veneția unū medicū, fiindū că suferă de unū ulcerū la piciorū. Senatulū Veneției, auđindū relațiunea, decide: 1-o. În vederea marii importanțe a domnului moldovenescū, a lăssa pe Omnebono să mērgă în numele lui Stefanū la Roma, unde nu numai să'lū introducă pe lōngă Papa reședintele venețianū Paulū Morosini, dērū încă să stăruēscă de a se trāmite pe dată în Moldova unū ambassadorū papalū, fiindū forțe oportunitū pentru cauza creștină de a căștiga pe unū bărbatū ca domnului moldovenescū; 2-o. Cătră Stefanū se espediază imediatū o epistolă din partea Republicei, felicitându-lū pentru victoria cea obținută, îndemnându-lū la persistință în lupta contra Turcilorū, și dorindū să'lū imiteze mai curēndū toți cei-l'alți principī creștini; 3-o. Se va căuta unū bunū medicū chirurgū și se va trāmite în Moldova împreună cu Omnebono, pe dată după întorcerea acestuia

420
din Roma. La luarea acestorî decisiuni au stă 141 Sena-
tori pentru, 2 contra și 2 abținută.

La Venetia în Archivul de Stată: *Senato—Deliberazioni. Reg. 42 (27
vecchio) c. 3.*

MCCCCLXXV die VI Martii

Non est posthabenda materia Magnifici Stephani Vayvode Mundaviae; potest etiam illius amicitia et aliqua practica et mutua communicatio et visitatio plurimum prodesse rebus nostris ex omni parte et respectu. Et quum ipse per Paulum Omnebonum nos requisivit de uno medico pro cura et liberatione certi ulceris quod in crure sustinet et eidem Paulo commisit ut in Curiam ad pedes Summi Pontificis vadat: vadit pars quod expediri et mitti in Curiam debeat ad pedes apostolicas Paulum suprascriptum iuxta impositione suprascripti Vayvode, ea expositione sub litteris quas habet credentialibus ea quæ ab ipso domino audivit et quæ etiam ipse vidit et intellexit, et viro nobili ser Paulo Mauroceno scribatur in hac forma:

Rediit ab illustrissimo Domino Ussono Cassano prudens civis et nuntius noster Paulus Omnebonus et iter tenuit postquam Pontum transfretavit per Valachiam et Mundaviam et ad magnificum Stephanum Vayvodam dominum Mundaviæ literas detulit ab illustrissimo domino Ussono continentiae quam ab ipso Paulo intelligetis. Ab Vayvoda autem expeditus ad nos venit cum impositione ulterius progrediendi ad Sedem Sanctam Apostolicam declarandi eiusdem Vayvode animi et intentionis causa, quæ magis pia magisque religiosa constans et intrepida adversus communem inimicum esset non posset. Et primus nuntius fuit et relator Paulus supradictus cladis ab eodem Vayvoda Turcis inflictæ, quæ postea pluribus aliis viis est confirmata. Visum igitur nobis est ut Paulus

prædictam in Curiam veniat et Pontifici omnia explicet et narret quæ ab suprascripto domino commissa ei fuere et quæ ipse vidit et cognovit de eiusdem Vayvode proposito et intentione deque illius potentia et mirifica commoditate hostem lacessendi et offendendi, modo ab principe et capite Xristianorum juvetur et reliqui etiam principes cessatores in tanta occasione non sint. Volumus igitur et vobis mandamus ut suprascriptum Paulum audiatis et minutatim ab eo omnia intelligatis, et postea ad conspectum Summi Pontificis introducatis et animum detis ad omnia explicanda, et vos ipse quantum fuerit necessarium efficaciter hortemini Beatitudinem antedictam ad non descendum hunc hominem ultro excitatum si victoria, ea magnitudine qua nuntiatur, vera est, non solum in propugnatione rei christianæ sed in vindictam receptorum ab immanissimo hoste calamitatum. Quin potius querite, persuadete et impetrate ut ipsa Beatitudo celeriter ad eum mittat nuntium quempiam suum prudentem, facundum et expertum cum aliquo munere signo scilicet et argumento optimæ Sanctitatis Suæ in eum dispositionis ad hortandum, persuadendum et confirmandum illum in sancto suo proposito et favores amplos polliceatur ei Beatitudo antedicta, qua iuxta rerum successum poterunt ab eadem Sanctitate præstari. Interim autem non potest nisi maximopere prodesse rebus christianis benigne agere cum Vayvoda prædicto. Et quantum impetraveritis nobis declarate et sollicitate atque impellite ut nuntius quem Summus Pontifex mittere instituisset sublata omni mora iter capessat et eadem sollicitudine maturet ad præsentiam suprascripti Vayvodæ. Sollicitate etiam expeditionem et reditum ad nos suprascripti Pauli quem ad suprascriptum Vayvodam remittere consti-

tuimus cum uno medico per eum a nobis requisito.

Paulo autem Omnebono fiat commissio in eundem effectum et subito expediatur, denturque ei ducati centum.

Ad Stephanum vero Vayvodam mittatur unus tabellarius cum litteris huius tenoris :

Illus Stephano Vayvode Mundaviæ domino. Litteris vestris sed longe copiosius relatione circumspecti nuntii et secretarii nostri Pauli Omneboni qui rediens ab illustrissimo dōmino Ussono Cassano Excellentiam Vestram audivit, intelleximus magnanimum propositum, piamque et religiosam mentem vestram hostem intrepide adoriendi et pro viribus potentia, quam Deus Omnipotens vobis dedit, sanctæ fidei et religioni suæ strenuam et indeffessam navandi operam. Utinam vel tali animo et voluntate reliqui essent principes christiani, vel solus tantum haberetis virium quantum magnitudini animi vestri conveniret. Sed Deus Omnipotens cuius causam agitis non deseret Excellentiam Vestram non permittet ut reliqui principes christiani diutius torpeant, excitabit omnes et inflammabit contra communem pestem et incendium. Nos inter reliquos qui ultra decenium contra huiusmodi hostem bellum gerimus, animosiores quam antehac et robustiores erimus ut mari et terra infestetur et lanietur ab omnibus sicut omnibus ipse infestus est. Per eundem Paulum qui Budæ audivisse retulit intelleximus reportatam a vobis de hostibus victoriam confirmatusque est multifarie huiuscemodiletus nuntius pro quo Vestræ Excellentiae ex intimo cordis affectu gratulamur. Paulum autem Omnebonum profecturum ad pedes Apostolicas et ea expositurum quæ illi commiseratis expedivimus et regressum ad nos una cum medico a vobis requisito remit-

temus ad Excellentiam Vestram cupidi et studiosi liberationis, diuturnæque vitæ et valitudinis vestræ qui ab eo copiosius cognoscetis et quæ in Curia egerit et quæ Vobis merito sint declaranda omnia prospera, grata, jocunda que Vobis. Hæc paucis Vestræ Excellentiae scribere volumus per istum tabellarium ut de animo et voluntate in vos nostra certior esse possitis et per reditum tabellarii nos diverso de veritate magnitudinis victoriae deque sospitate personæ vestræ statumque et conditionem istarum rerum facere certiores quod supra quam dici posset nobis gratissimum erit et acceptissimum.

Et ex nunc captum sit quod expedito tabellario, immediate per collegium inquiratur unus bonus et sufficiens medicus circoicus qui paratus interea et succinctus ad iter una cum prædicto Paulo quin ex urbe redierit ad suprascriptum Vayvodam mittantur. Et accipiantur pecuniæ ad hæc omnia necessariae ex omni loco et officio unde citius haberi possint.

De parte 141 — De non 2 — Non sinceri 2.

III

VENETIA, 1476, MAIU 6.

Ambassadorii lui Ștefanu cellu Mare întorcându-se din Roma foarte nemulțumiți, fiindu-că banii contra Turcilor, anume 100,000 ducați, Sixtu IV. i-a destinat regelui maghiarului Mateiu Corvinu, ca și cându Moldova aru fi suppusă acestuia, pe cându în realitate este o țerră cu totulu nedependinte, care se va batte contra păgănilorū decă va fi agiutată, eru de nu va fi agiutată atunci se va gândi la propriile selle interese; Senatulū Veneti-anu se silescu cu ori-ce prețu a potoli această iritațiune, pe de o parte promittendū a interveni cu insistință pe lóngă Papa, după cumu insistase și pêne acuma, pentru ca o summă din acei bani să se dea d'a-dreptulū Moldovei; eru pe de altă parte unū Secretarū allū Republicei se va trāmitte ca ambassadorū la principele romānū.

Se allă totū acollo c. 69.

MCCCCLXXVI die VI May.

Fuerunt ad præsentiam Dominationis oratores Illustrissimi Stephani Vayvodæ Mondaviensis redeuntes ex Romana Curia ut ad dominum suum revertantur, et dixerunt ab Summo Pontifici nihil impetrasse præter verba nullam eis spem dantia de succurendo domino Váyvoda de his primis pecuniis quae exigentur ex X-ma et XX-ma, quum promissae omnes

fuere Serenissimo Domino Regi Hungariæ, sed ex secunda contributione. Quam rem non intelligentes et conferentes cum nostro oratore hortati ab eo fuere et persuasi utpote melius et particularius cuncta a nostro dominio intellecturi. Et propterea requisivere a nobis non solum declarari sed etiam favori et juvari dominum suum, mittique in Mondaviam unum nostrum oratorem sive nuntium. Postea altero die iter comparentes declarare nixi sunt Stephanum prædictum Regi Hungariæ in nullo esse suppositum, sed dominum provinciæ et gentium suarum, perseveraturum in bello si subvenietur, sin aliter consulturum per alium modum rebus suis etc., sicut per Serenissimum Dominum Ducem distinctius est huic Consilio relatum. Ut igitur magis contenti quam possibile sit domum regrediantur eis in hunc modum dici debeat:

Quod sicut illis diximus quando in Curiam proficiscebantur singulari benevolentia et charitate prosequimur Illus. Vayvodam Stephanum ob illius singularem virtutem et magnanimitatem et rebus favimus suis sicut per operationes oratoris nostri cognoscere potuerunt, fautori que perpetuo sumus.

Tractata autem est in Curia materia generalis contributionis pro succurrendo rebus christianis ubi maior urgeat necessitas. Hoc est propositum et finis totius tractatus, in qua nos præsertim et singulariter cordi habentes tutamentum, salutem et commodum status rerumque eiusdem domini Vayvodæ, procuravimus ut de quacumque pecuniarum quantitate colligenda et dispensanda in rerum christianarum beneficium conveniens portio detur eidem Vayvodæ. Et proximis litteris nostris de hac eadem re præter alias complures vices iter replicavimus mandata oratori nostro ut novam et efficacem instantiam faciat cum Summo

Pontifice. Post expeditionem autem litterarum nostrarum immediate applicuit legatus apostolicus collecturus hic primas pecunias et venturus cum eis in Hungariam, ut juxta rerum condiciones et exigentiam expendantur in succursum rerum christianarum, aliaeque mittentur in dies pecuniae ad hunc eundem effectum. Nos autem id quod fecimus facturi assidue et perseveranter sumus, memoraturi scilicet et procuraturi ac cum effectu etiam facturi ut domino Vayvodae inter reliquos pro rerum necessitate succurratur. Redeant giture ipsi domini oratores ad Ill. dominum suum bono et alacri animo illumque nostro nomine hortentur et certum faciant suscepisse nos procuracionem et patrocinium rerum suarum quod nunquam deseremus sed assidue apud caeteros operabimur. Ex latere autem nostro efficiemus ut in suis necessitatibus tam de praesenti quam per tempora infallibiliter subveniatur et succurratur. Reque et effectu id comprobabimus de nostro in eum singulari amore et studio juvandi et sustinendi status sui quantum sibi verbo diximus. Et ut id Excellentia Sua praeter fidelissimam oratorum relationem ex ore etiam nuntii nostri intelligat possitque ipse nuntius noster existens apud Excellentiam praedictam certificare Legatum Pontificium de veritate rerum deque exigentia et necessitate subsidii eidem Vayvodae praestandi mittere autem secum si id maluerint aut immediate post eos deliberavimus unum ex nostris secretariis ad eundem dominum Vayvodam.

Et ex nunc captum sit quod mitti debeat ad supra-scriptum Vayvodam unus ex secretariis nostris qui dominio visus fuerit cum ea commissione quae ei dabitur per hoc Consilium.

De parte 142.

Die VI Maij.

L'è da proceder in questa faccenda grave et consultamente, et far quella estimation del Duca Stephano Vayvoda de Mondavia che se conviene ala condition et qualita soa et che richiede el favor che el dicto signor puol conferir ale cosse christiane contra el Turcho, et ben considerar et ponderar le parole usate per i suo ambassadori, però

• L'andera parte che ad essi ambassadori se risponda che trazendose questi danari de la prima contribution de le entrate ecclesiastiche le quale spectano al Summo Pontefice et havendo za deliberato la Santita Sua a chi i debbiano esser conferiti zoe al Serenissimo Re d' Ongaria, in nostra podesta non è poter de quelli dar alla Signoria soa alcuna quantita, come certo nui fassamo molto aliagramente sel fosse in nostro arbitrio. Tamen essendo el prefato Signor cum el Serenissimo Re d' Ongaria unido ala comune defension contra l'impeto et rabie del Turcho; ben che existimemo che l sera dura et difficil cossa poter remuover la Beatitudine Sua dal suo proposito, daremo opera, procureremo et instaremo per lettere et per mezzo del nostro ambassador appresso quella per modo che le Magnificentie soe se puonno persuader et render certe che la Santita Soa de questa prima contribution dara al Signor suo quella summa che sia conveniente, si che la Signoria soa se puol chiamare satisfacta.

Et da mo sia prexo che l sia scripto al ambassador nostro a Roma comandandoli che l debia esser alla presentia del Summo Pontefice et dechiarito ala Santita Soa la richiesta fatane per i ambassadori del prefato Signor, supplicar et instar debia a la Beatitudine Soa che la se degni ordenar che de questi

centomillia ducati sia dato al Vlachtt quella summa che sia conveniente, facendo intender a la Santita Soa che cussi è la volontà nostra perchè stimemo cussi esser necessario.

De parte 6.

Die VI Mai.

Ser Victor Marcello Sapiens Ordinum vult partem Sapientium Consilii per totum, excepta parte secretarii quem mitti non vult.

De parte 16 — De non 5 — Non sinceri 6.

IV.

VENEȚIA, 1476, MAIU 17.

Emanuele Gerardo, secretarul Republicei, trimittându-se ca ambasadorul din partea Veneției la Ștefan cel Mare și avându a pleca împreună cu solii moldovenesci întorși din Roma, dogele Andrea Vendramino îi dă următoarele instrucțiuni principale: 1-o. Să ofere lui Ștefan alianța Republicei, care-l consideră ca pe cel mai bun și cel mai apropiat prieten și îl admiră pentru mărețele fapte, ce-l fac un nume strălucit între Creștini, câștigându-i o deosebită simpatie mai cu seamă ultima și glorioasă victorie asupra Turcilor; 2-o. Chiar cu mult înainte de a sosi în Veneția ambasadorii moldovenesci în trecerea lor din Roma, Republica stăruise degea pe lângă Papa de a se da lui Ștefan un ajutor pecuniar în lupta contra păgânilor, după cum a stăruit și acum și nu va înceta de a stăruia; 3-o. Petrecându în Moldova, de unde să nu se misce fără un ordin expres al Republicei, Gerardo să cerceteze numărul populației române în genere și al armatei în specie, forța defensivă și ofensivă a țării, mijloacele de atac, trecătorile pe Dunăre, caracterul lui Ștefan, amiciile și inamiciile sale, mai ales înse ca în ce fel de relații se va fi aflat cu regele maghiar Matei Corvin, cari toate de mai sus să le raporteze apoi cu d'a-ménutul; 4-o. La casă de a precepe cum va vre-o înțelegere între Ștefan și Turci. Gerardo, să întrebunțeze pe lângă domnul moldovenesc toate mijloacele de convicție pentru a o paraliza

5-o. De va fi întrebată despre ambassada turcească ce fusese în Veneția, Gerardo să descrie pe largă lui Ștefană originea și natura acestei relațiunii avându dreptă țintă organizarea unei coalițiuni cătă mai întinse contra Turcilor, cu atătă mai multă că Hanulă prin solă seă a declarată de înainte Republicei că este cellă mai bună amică și ca și frate cu domnulă moldovenescă, ceă-ce confirmă și ambassadorii români întorși acună din Roma, și este gata a isbi pe Otomanii din partea Mării-negre și a gureloră Dunării; 6-o. După sossirea lui Gerardo în Moldova, întimplându-se ca Turcii să facă atuneci o invasiune în țerră, Ștefană trebuă agiutată immediată din banii papali ceă trămiși în Ungaria, precumă și la casă de a puté Ștefană ellă-însuși să facă o invasiune în Turcia pentru a distrage o parte din forțele ottomane dela luptă cu ceă-l'altă creștină, în ambele eventualități Republica sperându că Papa nu se va oppune; 7-o. Decă Gerardo de'mpreună cu ambassadorii moldovenesci se va abatte în drumă la regele Mateiă Corvină, să spună acestuă că merge pentru a căștiga și mai multă causeă creștine pe ună principe atătă de illustră ca Ștefană, alle căruă izbânde contra păgăniloră, de va fi agiutată, sunt de cea mai mare utilitate tocmai Ungariei; 8-o. Gerardo să rōge pe Ștefană de a nu contesta pe territoriulă moldovenescă jurisdicțiunea assupra creștiniloră de rită ortodossă a patriarculă constantinopolitană Ieronimă, la care ține fōrte multă Republica; 9-o. Ca dară, se trămite lui Ștefană o buccată de postavă aurită.

- Se află totă acolo c. 72 tergo.

MCCCCLXXVI, die XVII Maii.

Andreas Vendraminus Dei gratia Dux Venetiarum etc.—Hemanuel. — Mandamus tibi ut una cum oratoribus Illus. Vayvodæ Stephani Mondaviensis qui hic sunt ex Romana regressi Curia in Moldaviam accedas ad eundem Vayvodam, cui sub litteris nostris credentialibus facies amicas et affectuosas salutatioes offeresque dominium nostrum ad cuncta quæ statui, honori et commodis suis prodesse possint, ut amici nostri precipui et a nobis ob virtutem, animi magnitudinem, et res preclarissime adversus communem

hostem gestas maximopere existimati. Post haec generalia verba quæ tamen esse volumus copiosa et ampla ut tibi sint accomodatum prelude et idonea preparatio ad ea quæ successive expositurus sis, Excellentia suæ dices :

Quod fama prius et nomine inter Christianos illustri suo ad illum diligendum allecti, in summa postea confirmati erga eum benivolentia et desiderio iuvandi et commodandi Excellentiam suam declarata nobis per Paulum Omnebonum nuntium nostrum optima illius mente et intentione ad propugnationem fidei et religionis contra sævissimum inimicum Turchum, victoria deinde illa sua gloriosa et magnanima quam de hostibus reportavit non solum magnam de eo spem et existimationem confirmavit nostram sed mirifice auxit desiderium et studium ea procurandi et faciendi quæ sibi commoda et honorifica esse possint; et longe priusquam præsentibus legatis sui venirent ad nos incepamus per nostrum oratorem cum Summo Pontifice agere ut eidem Vayvodæ inter reliquos de contributionibus quæ faciendæ sint per Sedem Apostolicam et Principes Italicos subveniatur. Post autem apulsum huc et in Curiam oratorum suorum ipsi locupletissimi testes esse potuere et possunt huiusmodi curæ et studii nostri, quod non intermittimus neque sumus aliquo modo intermissuri, qui immo oratoribus ipsis apud nos existentibus pluries ad nostrum oratorem scripsimus, scribemus quotiens fuerit opus et efficiemus ut in suis necessitatibus infallibiliter succurratur. Et ut ex forma responsionis nostræ factæ super hoc eisdem oratoribus distinctius mentem nostram intelligas et illam posses Vayvodæ declarare, exemplum prædictæ nostræ responsionis tibi dari iussimus iuxta quam Excellentia Suæ declarare contendes op-

timam nostram intentionem. Haec est prima pars et munus huius tuæ profectionis ut Vayvodam prædictum optime edifices, disponas et confirmes in amplissima spe non defutura sibi subsidia in suis necessitatibus ; sed ad eum te accessisse ut nostro oratore in Hungaria agente et ipse cum legato apostolico venturo cum pecuniis iuxta rerum occurrence et necessitatem quam illis declaraturus in diem es, agas et efficias quod tam de his primis si necessitas exegerit quantum de aliis pecuniis quæ in dies deferentur penitus subveniatur. Studeto igitur et satisfacito huic rei et materiæ omni verborum efficacia et sedulitate.

Dum illic fueris esto curiosus et sollicitus omnia intelligere quæ necessaria sint et digna, quæ nobis significantur: scrutare cauto, dextro et idoneo modo numerum gentium tam utilium quam bellicosorum et reliquam inutiliorem multitudinem et omnem omnino potentiam prædicti Vayvodæ et quam in propria habet ditione et quam posset extra fines suos educere et contra hostem exercere; aptitudinem quam habet hostem adoriendi atque offendendi, in quot quibusve locis sed præsertim citra Danubium et modum quem habet traiciendi, voluntatem et dispositionem suam; intelligentias et amicitias et similiter dissidia et controversias, fidutias atque diffidentias quas habet et cum quibus dominis; et cætera omnia quæ vires possent funditus declarare suas modum et commoditatem belli aut sustinendi cum communi hoste aut etiam inferendi, lacesse et divertendi; et nihil obmitte quod cum veritate tibi non fiat manifestum et nobis tuis declara litteris. Præsertim autem intellige et nobis veraciter declara quomodo se gerit et vivit cum Regia Majestate Hungariæ quum in hoc totum fere

negotium con^{ic}tit. Hanc igitur partem sagaciter in-
 quirito et perspicuam nobis facito.

Et si forte aliquid sentires de aliqua cum Turcho
 practica tu satage et conare dissuadere et ex illius
 animo remove omnem inclinationem, ostendendum
 illam periculosam statui et vitæ eius ex hostis per-
 fidia confirmata tot tantisque tam veteribus quam
 novis exemplis, et ex opposito huius periculi et timo-
 ris introduc spem subsidiorum sibi præstandorum cum
 utroque opposito spe, metuque et cum cæteris om-
 nibus rationibus quæ tibi succurrent remove ani-
 mum tuus satagito ab omni pacis cum Turcho cogi-
 tatu. Ad præsentendum autem omnia esto, ut dixi-
 mus, excitatus semper et diligens.

Post hæc quum non potest non incidere sermo et
 mentio negotii Tartarorum quod nostri, volumus ut
 prestita occasione, quam tu ipse de industria si ex se
 forte non obveniret quaerito Excellentia Vayvodæ
 prædicti, declares fuisse nos superiori tempore per
 medium Joannis Baptistæ a Vulpe et Antonii Gislardi
 in Moschovia versantium invitati ab Imperatore Tar-
 tarorum ad amicitiam secum et ad belli etiam contra
 Othomanum societatem. Nos autem qui ut Vayvoda
 noviit et cum illo illustrissimo domino Ussono Cas-
 sano et cum reliquis principibus et dominis inimicis
 eiusdem Othomani eversionem quæsivimus suam, ad
 eundem Imperatorem misimus Ioannem Baptistam
 Trivisanum secretarium nostrum, post longas tandem
 labores ad nos reversum et cum eo venit ad nos
 orator illius serenissimi Domini offerens nobis amici-
 tiam illius et omnes vires atque potentiam suam ad
 ruinam Othomani; paratumque se esse et fore affir-
 mat ad omnem nostram voluntatem et requisitionem
 descendere per oram maris Euxini, ripasque adhe-

rere Danubii, ut copias in dicionem hostis traiciat. Et explicando facilitatem expeditionis inter cœtera idem orator nobis dixit eundem Imperatorem cum Ill-mo Vayvoda optimam tenere amicitiam appellando illum fratrem domini sui, ab quo exciperet concerretque e diverso omne commodum et beneficium, quod nobis quoque setmonem habentibus cum oratoribus suprascripti domini Vayvodæ ab illis largis verbis est affirmatum. Nos autem de huiusmodi amicitia singulare sensimus contentamentum quum ex ea fructus uberrimos obventuros speramus et domino Vayvodæ et omnibus christianis qui per huius Imperatoris descensum possent a sæeva tyrannide Othomani facile liberari erigentibus se Christianis et in propriam conspirantibus salutem. Hac innixi spe et hortamento, nos oratori prædicto humaniter respondimus amicitiam et oblationem Serenitatis Suae bono animo acceptamus et votive expedituri propediem illum sumus, ut compositis rebus ad dominum revertatur sumus. Haec pro officio nostræ benivolentiæ notificavimus oratoribus eiusdem domini Vayvodæ sed volumus etiam ut per te Excellentiae suæ coram declarantur.

Hanc etiam partem quam tibi non erit difficile ex vicinitate illius Imperatoris et provinciæ passuumque conditione diligenter intelligere, indagato conditionem optitudinem et facilitatem descensus transitumque Danubii et totius impresiæ; perquisito etiam et intelligito dextro, cauto et gravi modo voluntatem Vayvodæ in hac Scytica expeditione et descensu ut omnia nobis distincte daclarato.

Ad priorem materiam et negotium non possumus divinare quo hostis ad tuum in Valachiam appulsum se converterit, et quod molatur iuxta cuius andamenta

sunt dirigenda. Si forte contra Vayvodam se vertisset cuius omnibus viribus aut partem misisset virium et copiarum, juvandus est profecto etiam de præsentibus pecuniis idem Vayvoda; sin alio hostis vertisset et posset revocari et diverti per invasionem Vayvodæ non esset iudicio nostro tanta occasio obmittenda. Idcirco tu iuxta rerum statum et diurnum successum esto diligentissimus in advisando oratorem nostrum qui in Hungaria fuerit ut cum legato agat et operetur quod de pecuniis Vayvodæ succurrat. Scripsimus enim nuper ut scis in Curiam et instantiam fecimus cum Summo Pontifice facultatem det legato suo subveniendi in huiusmodi casibus Vayvodæ speramus impetrare. Sed quoquomodo res eveniat tu officium tuum facito advisandi et requirendi iuxta rerum exigentiam. Et similiter etiam atque frequentem nobis dato advisationem, et ab Vayvoda nunquam descendito sine nostro expresso mandato.

Si forte acciderit ut oratores divertant ubi sit serenissimus dominus Rex Hungariæ et consequenter tu illic te reperias, visitato Maiestatem Suam sub litteris nostris credentialibus quas tibi dari iussimus et post generali brevibus verbis declara tuam protectionem ad Vayvodam esse visitandi illum gratia hortandi atque persuadendi ad sustinendum cum Turco bellum. Fama enim virtutis et felicitatis cum hostibus suæ moti existimavimus posse illum in bello perseverantem mirifice Regiæ Majestati et consequenter omnibus Christianitatis rebus favere et auxiliari. Hunc igitur esse finem tuæ protectionis et formam mandatorum quæ a nobis habes persuadendi et confirmandi Vayvodam in optimo proposito belli adversus communem hostem gerendi, quem etiam juvandum sustinendumque iudicavimus ad hunc optimum effectum, sed in præcipuum

42
proximum atque immediatum commodum et beneficium
istius serenissimi domini Regis et Satus sui, cuius
non minus curæ et studii gerimus quam proprii nostri.

Si te reperieris apud Regem ubi noster orator sit
communica secum hanc tuam commissionem ut per ora-
torem ipsum fiat Regiæ Majestati huiusmodi notificatio
sicut sibi nostris litteris imposuimus.

Capitulum autem mentionem agens de re Scytica
explicetur oratoribus Vayvodæ, eisque declaretur ma-
teria illa sub illismet verbis quæ in capitulo prædicto
continentur.

In Hungariam autem ad oratorem scribatur super
hac materia et mittatur exemplum huius commissionis
sub illa verborum forma quæ Collegio visa fuerit.

Et mittatur Domino Vayvodæ una petia panni
aurei brachiarum XXX in XXXII sicut Collegio
visum fuerit.

Habet ut scis Reverendus Dominus Jeronimus Lan-
do patriarcha Constantinopolitanus jurisdictionem in
Polonia, Russia et Valachia, extenditur enim illius ec-
clesiæ autoritas ubi rito greco fides colitur christiana.
Nos per litteras prædictam jurisdictionem alias ef-
ficaciter commendamus tam Serenissimo Regi Polo-
niæ, quam etiam suprascripto Vayvodæ, et ab rege
prædicto humaniter nobis responsum est et promis-
sum favere suprascriptæ jurisdictioni. Et volumus
tibi mandamus ut apud eundem Vayvodam si-
mitem instantiam facias, commendes prædictam juris-
dictionem et autoritatem, tum fidei et religionis in-
tuitu tum nostra contemplatione cuius Patriarcha no-
bilis civis est et merito suo plurimum gratus et ac-
ceptus.

De parte 129 — De non 0 — Non sinceri 0.

V.

VENEȚIA, 1476, OCTOBRE 8.

Primindă dela Emanuele Gerardo câte-va scrisori successive din Brașovă, cu relațiunea că Turcii în alianță cu Domnulă muntenesă au fostă încursă în Moldova, predând'o și apoi retrăgându-se fără nici o altă consecință, înainte chiară de a sossii lui Ștefană cellă Mare ună agiutoră de ôste ce'i trâmise din Ungaria regele Mateiă Corvină, Dogele Andrea Vendramino de 'nteiă muștră pe Gerardo că nu s'a grăbită a agiunge mai curândă în Moldova, apoi îi recomandă de a manifesta lui Ștefană în numele Republicei durerea pentru perderile întâmplate, de a'lă felicita înse pentru respingerea păgăniloră, de a'ă arrăta cea mai cordială amiciă în tôte împregiurările, de a'lă îndemna cu oră-ce preță de a'ă resbuna într'ună modă offensivă contra Turciloră și a domnului muntenesă, și de a'ă spune că Papa și Mateiă Corvină, după stăruința Veneției, au convenit de a'ă trâmisse subsidie pecuniare; în fine poruncesă lui Gerardo de a se affla neconținută pe lóngă persónă lui Ștefană, studiândă pe dănsulă și tôte relațiunile lui interne și esterne, despre cari să trâmisse la Veneția raporturi cuotidiane, eră pentru întreținerea ambassadei s'a regulată pe de o parte a i se da 100 ducății de cătră solulă venețiană în Ungaria, eră pe de alta să-ă scôță în totală seă măcară în parte cei 200 ducății ce s'au împrumutată de cătră Republica ambasadioriloră moldoveni întorși din Roma.

Se affă totă acolo c. 100 tergo.

MCCCCLXXVI die VIII octobris.

Hemanueli Gerardo Secretario nostro in Moldavia. Nonnullas accepimus litteras tuas ex Brassovia quarum postremæ sunt diei (locū golū) mensis Augusti proximi et conditiones statumque rerum Ill. Stephani Vayvodæ cognovimus ad quem verisimile nobis sit ut tu jam pridem accesseris quum præsertim ob Turci cum copiis suis ex provincia discessum nullo omnino occupato oppido et præter abactam prædam nullo alio illato detrimento et egresso Vayvoda et per totam Moldaviam intrepide ob equitatem itinera tuta esse debent. Et si quid forte ob recentiam tumultus et trepidationis periculi exstaret, regię copię versus Vayvodam profectæ ut scribis poterant tibi securum transitum præstare; et non dubitamus quod iuxta mandata quæ tibi dedimus habita etiam per te diligenti ratione ad præsentem rerum terminos usus fueris non solum verbis tibi imperatis sed hic etiam quæ tempori sint accommodata. Sed tamen quum plurimum ut vides mutatae sunt rerum conditiones volumus et tibi mandamus ut de detrimento recepto indolere nostro nomine, et postea de Turci discessu deque recuperata provincia et dominatu gratuleris cum omnibus illis verbis quæ utrique parti et affectui nostro in utramque convenient, ut non vulgariter sicut plerumque fit sed ex animi sententia gravate ferre videamur quamcumque incommoditatem eiusdem Domini, et e diverso ex intimo cordis affectu gaudere et letari omni prosperitate, commodo et exaltatione. Post hæc volumus ut declares Excellentiae prædictæ nos re et effectu, sicut in tua commissione promittimus, procurasse ut subveniretur rebus eiusdem Vayvodæ; et cognito motu Turci contra illum non contenti priore oratore nostro unum al-

terum simul. In legato apostolico pecunias deferente
 misimus qui suis icitaret auxilia danda eidem Domino
 Stephano, ut contra hostis furorem se tueri et conser-
 vare posset. Voluissemus ut auxilia et copiae illae
 gentium quas tu vidisse scribis celeriores fuissent, sed
 tamen factum id est quod fieri a nobis potuit, speran-
 tibus auxilia ipsa cuncta virtuti et magnanimitati eius-
 dem Domini posse illum non solum in statum stabi-
 lire suum sed quicquid est reliquorum hostium et cum
 alterius Valachiae Vayvoda et cum alio forte quopiam
 facile ex omni provincia eiicere, ad quod tu Excellen-
 tiam suam hortare, inanima et inflamma quantum
 potes, impleque magna et ampla spe subsidii pecu-
 niarii sibi conferendi ex generali iam in Curia con-
 clusa contributione quæ tractabatur ut scis; per ope-
 ram enim nostram et assiduum memoramentum et
 instantiam factam per nostrum oratorem pro Illuso
 Vayvoda praedicto convenere potentiae conferentes
 promisit Summus Pontifex et Regia Majestas Hun-
 gariae assensit ut conveniens portio pecuniarum
 detur ex illa contributione suprascripto Vayvodae,
 sicque cum fuerit tempus collectis pecuniis fiet sine
 ulla dubitatione. His et aliis bonis et amplis verbis
 excita, erige et accende ut diximus Vayvodam prae-
 dictum ad opprimendos adversarios suos, stabilien-
 dumque et amplificandum statum suum et ad cœ-
 tera omnia quae contra hostem et in favorem rerum
 christianarum possibile sint. Haec est principalis pars
 et causa curae et muneris tibi impositi sicut in tua
 tibi diximus commissione, cui incumbere indefesse et
 toto ut aiunt pectore. Scribe omni die et nos tene cum
 veritate advisatos de omni motu et de omni conditione
 rerum, de viribus et potentia deque omni favore et
 contrario quid habet idem Vayvoda in provincia ipsa

et ex omni latere et parte tam Hungariae quam alterius Valachiae, Poloniae, Scithiae, cum quibus omnibus gentibus habet confinia, et breviter de omni alia re quae digna sit nostra scientia, quod ut veratius facere possis ex visu et cognitione propria quam ex auditu et aliorum relatione, tu vade secum quocumque ipse iverit, et sicut in tua continetur commissione cave ab eo discedere sine expresso nostro mandato.

Mittimus ad te litteras patentes quibus fidem facimus de ducatis CC mutuo per nos datis oratoribus illustrissimi domini Stephani Vayvodae; tu querito pecunias ipsas recuperare tibi pro tuis impensis necessarias, et si non potes exigere totam quantitatem exige dimidium sive id quod potes. Scripsimus preterea ad oratorem nostrum in Hungariam ut tibi provideat de ducatis centum qui faciliorem modum habebit per viam mercatorum in nos trahere pecunias, quam tu, qui longius distas et ubi forte negotiatio locum non habet praesenti tempore.

De parte 121—De non 0—Non sinceri 0.

VI.

VENEȚIA, 10 IANUARIU 1476.

Aflându că Vladu Draculu, cu agiutorulu Unguriloru, a gonitu pe Bassarabu, devotatu Turciloru, și a redobanditu tronulu muntenescu, guvernulu venețianu resimte o extremă satisfaciune pentru acestu succesu allu interesselorū creștine și recomandă luī Emanuele Gerardo, trāmisulu Republicei în Moldova, pe de o parte a felicita pe invingetori, indemnāndu-i sã continue resbelulu cu forțele unite, erū pe de alta de a annunța luī Stefanu cellu Mare că Veneția a reușitu pe lōngă Papa de a se proclama o cruciată contra Turciloru și stāruesce în același timpū de a se trāmmitte Moldovei unū agiutorū pecuniarū, ceia-ce speră că va obține; cātū se attinge de însuși Gerardo, i se poruncesce, pentru ca sã pōtă vedē tōte cu ochiū, de a nu sta pe locū în Sucēva, ci sã însoțescă pretutindenī pe Domnulū Moldovenescu, cercetāndū totū-o-dată despre noua împăcare a luī Stefanu cellu Mare cu Tātariū, de cari annū fusese attacatū; în fine, înscīntēzā că pentru cheltuiala ambassadei venețiane în Moldova s'au trāmisū prin Ungaria 200 ducățī.

Senato-Deliberazioni. Reg. 42 (27 vecchio) c. 123 tergo.

MCCCCLXXVI die X januarii.

Hemanueli Gerardo secretario nostro in Moldavia.
Litteris oratoris nostri ex Hungaria et subinde tuis
intelleximus felicissimo successus rerum Valachiae,

expulsionem scilicet Bazarab et adeptiōnem Regni et provinciae factam per illius. dominum Ladislaum Draculiam, quo nuntio nullum letiorem jucundioemque accipere potuissemus quam ad salutem rerum christianarum maiorem immodum accomodatam huiusmodi victoriam et adeptiōnem existimamus. Laudamus curam studium et diligentiam tuam, et volumus tibi imperamus ut cum illius. domino Vayvoda Stephano gratuleris nomine nostro cum illis melioribus et amplioribus verbis quae tibi videantur ad materiam convenientia. Hoc idem facias cum magnifico Ladislao Dragulia et magnifico Stephano Bator et aliis capitaneis et dominis participibus huius gloriæ cum quibus contingerit te commode reperiri, servato decore cum unoquoque et habita ratione dignitatis, gradus, conditionum et meritorum uniuscuiusque cum honorifica semper mentione Regiae Majestatis Hungariae, hortaris subinde, persuadeas et inflammes ad prosecutionem victoriae quae illis non potest non esse paratissima et certissima si bonam inter se concordiam, benivolentiam et intelligentiam servaverint, ad quam rem tu omni tuo studio cura et sollicitudine invigila et incumbe. Memoraque et promitte eis non defuturum divinum et humanum etiam auxilium: Deus enim omnipotens qui primo conflictu cum Bassa Romaniae tam gloriosam victoriam dedit illustrissimo Stephano, et ab tanto impetu et furore anno praesenti Excellentiam eius liberavit et conservavit, hunc vero illius. Ladislaum in veterem suam restituit dominationem cum tanta ipsorum omnium gloria et triumpho, non est deserturus milites et athletas suos sed conservaturus potius et aucturus omnes felicitates et hostem tandem acerrimum et invisum conculcaturus et penitus extincturus. Christiani autem Reges et Principes tantam in ducibus

et bellatoribus iis virtutem et constantiam videntes concurrent omnibus viribus in eorum auxilium et in communis pestis et incendii extinctionem. Tu partes istas explica et exagere quantum copiosa materia per se decet et patitur.

Illus. autem Stephano seorsum declara nos curam jam pridem suscepisse commodorum, honoris et rerum omnium suarum, et cum Pontifice Maximo esse operatos et obtinuisse ut crutiata in illis partibus pro suo favore publicetur et iobileum concedatur: super quibus rebus bullæ iam ordinatæ erant quæ sollicitantur per nostrum oratorem in Curia agentem et mittentur e vestigio ad Excellentiam suam. Querimus etiam et assidue queritabimus ut de pecuniis deliberatæ contributionis Beatitudo antedicta Excellentiæ suæ subveniat, sicque Sanctitatem ipsam facturam non dubitamus. Esto igitur bono et constanti corde, et magnanimum servet propositum et voluntatem contra inimicum quem in dies magis status et gloria amplificatur sua. Et nos pro nostra virili, rebus favebimus Excellentiæ suæ studiosissime et indefesse. Tu huiusmodi partes amplificato optimis verbis et assiduo scribito quæcumque de novo emergerint. Sed quem semper manendo Zuzaviæ vel in proximis locis male poteris ea facere quæ necessaria sunt et negotia illa ex auditu dumtaxat intelligere qui est visu incertior, propterea confer te ad illa loca ubi assidue cum eodem illustrissimo Stephano esse possis, sicut per tuam commissionem et per alias litteras tibi iniunximus et replicavimus.

Rem illam Tartarorum non perfecte intelleximus sed præsertim quenam illa potentia sit magni scilicet Imperatoris an illius qui circa Caffam imperare consuevit, et quomodo se intelligit cum Stephano Vay-

vodacui anno superiori sunt adversati; et propterea rem illam tu penitus cognoscere procurato et distinctionem nobis dato noticiam declaratoque ultra dispositionem, eorum numerum etiam et cetera quasque conditiones suas ut quid in re illa sperandum sit intelligere valeamus.

Remisimus oratori nostro in Hungaria ducatos ducentos auri in tuum nomen ut pereundem nostrum oratorem remittantur ad te pro tuis impensis cum stricta impositione ut celeriter illos remittat et nullam penitus partem retineat: sicque non dubitamus eundem oratorem facturum esse. Et tu si forte tardasset ex aliqua difficultate procura illos habere.

Datum die IV januarii 1476.

VII.

VENETIA, 17 MARTIU 1477.

Guvernul venețian trimite lui Iacob de Medio, ambasadorul Republicei la Roma, doue epistole: una care la trebuință să p^otă fi arătată Papei, cea-l'altă cu instrucțiuni secrete. In cea ănteiă, av^ondu în considerațiune estrema importanță offensivă și defensivă a Moldovei în lupta contra Turcilor și temerea ca nu cum^o-va din desperare să se împace Români cu păgânii, se insistă ca Scaunul Apostolicu să tr^omittă pe dată lui St^ofanu cellu Mare cellu puțină 10,000 ducatu, socotiți ca o mică parte dintr'unu agiutoru pecuniaru mai insemnatu ce i se va da mai în urmă. In epistola a doua se arată că, la casu de a se ivi vre-o am^oenare din partea Papei, ambasadorul să se învo^oescă ca acei bani să tr^omittă Moldovei Republica din summa contribuțiunii ce o dă pentru cauza creștină, cu condițiunea totuși ca însuși Papa să c^oeră ac^osta printr'o bullă espressă.

Totu acollo *Reg. 43 (28 vecchia) c, I.*

MCCCCLXXVII, *Die XVII mensis Martii.*

Ser Jacobo de Medio oratori nostro in Romana Curia.

Nota est vobis cura et sollicitudo nostra rerum omnium christianarum sed earum praesertim quae in utramque partem mali scilicet et boni magnum habent momentum, sicut habere semper existimavimus

provinciam Moldaviae et statum illius. Stephani Vayvodae et domini illius. Nota est diligentia et opera per nos adhibita ut eidem Vayvodae subsidium praestaretur, tam de pecuniis decimae quas in Hungariam detulit Episcopus Reatinus quam de pecuniis contributionis. Et tandem contentus fuit Summus Pontifex et eidem Vayvodae promisit subvenire ei de pecuniis contributionis; idque consensit etiam Regia Majestas Hungariae dum in Hungaria esset Episcopus Reatinus qui Beatitudini antedictae potest id clarum facere. Nos autem quantum in nobis fuit coram cum oratoribus suprascripti Vayvodae, dum apud nos fuere, postea per expositionem Hemanuelis secretarii nostri quem una cum praedictis oratoribus in Moldaviam misimus, et complures successive ad eum litteras nostras studiose quesivimus retinere Vayvodam praedictum in devotione et spe, ne cum Turcho partitum caperet. Et quicquid de tempore in tempus de rebus illis accepimus Summo Pontifici declaravimus. Nuper vero ab eodem Hemanuele accepimus litteras existimatas a nobis quam maxime importantiae quum videmus Vayvodam ipsum non solum spei amplius non credere sed in desperatione prope modum esse deductum, sicut per inclusum exemplum intellegitis et volumus vobisque mandamus ut receptis praesentibus e vestigio sitis cum Summo Pontifice, cui ostensò supradicto exemplo, memorate operam et studium ante hac per nos adhibitum pro firmando et sustinendo suprascripto Vayvoda, processisse a consideratione periculi alicuius magni detrimenti et cladis Regni Hungariae et caeterarum rerum christianarum, quin Vayvoda ipse coactus esset aut viribus Turci succumbere aut secum capere conditiones et partitum. Est enim Status illius porta commodissima ad ingres-

sum et invasionem utriusque Regni Poloniae scilicet et Hungariae in partibus transilvanis, claudenda et obstruenda, obstructaque validissime conservanda, adversus rabiem inimici et per quam e diverso potest Status hostilis a Christianis faciliter invadi et opprimi. Tantaе importantiae, tantique momenti et ponderis est iudicio nostro huiusmodi provincia ut non solliciti et curiosi esse non possimus de illius conservatione, tam contra Turci vires quam contra blanditias et artes fraudulentas suas, ne quod vi et armis assequi in totum non potuit, assequatur aut dolis aut necessitate aliqua et desperatione praedicti Vayvodae videntis promissiones ei factas nullum parere effectum; et propterea istas vobis scribendas et istum velocem tabellarium hac sola causa expediendum censuimus, volentes vobisque mandantes ut harum rerum facta commemoratione et diligenti explicatione Sanctitati praedictae suadeatis et efficaciter instetis ut quanto id facere potest festinantius providere dignetur et mittere ad suprascriptum Vayvodam ad summam usque ducatorum X^m ad minus pro praesenti de pecuniis contributionis quos idem Vayvoda intelligat esse partem promissionis ei factae et argumentum, certumque signum et aram alius etiam auxilii sibi conferendi; et cum hoc effectu scribat etiam ad illum unum breve et tabellarium aliquum proprium, mittat declaretque missionem huiuscemodi pecuniarum pro nunc hortetur et persuadeat illum ad perseverandum in bona et religiosa sua dispositione, memoret pericula sibi imminencia magis ex compositione et conditione aliqua cum Turcho quam ex bello, promittat et affirmet se eidem Vayvodae de promisso subsidio ultra praesentem quantitatem sufficienter opitulaturam, et sint verba brevis huiusmodi tam parti-

cularia valida et efficacia quae sufficiant cum supra-
 scripto bono principio et effectu ad persuadendum Vay-
 vodam praedictum et ad tenendum illum ne cum
 Turco ad aliquam deveniat pacificationem vel concor-
 diam, quae esse non posset sine ruina sua et maxima
 christianarum rerum calamitate. Hoc facere debet
 Beatitudo ipsa eo promptius et liberalius quo peten-
 tibus oratoribus praedicti Vayvodae et nobis per me-
 dium viri nobilis Antonii Donato militis oratoris nostri
 intercedentibus et instantibus subveniri praedicto Vay-
 vodae tam de pecuniis decimae quam contributionis
 Beatitudo ipsa, excusata prima pecuniarum quantitate
 ex decima cumulata promisit ex statuta contributione
 dare eidem Vayvodae conveniens auxilium. Scribat
 etiam Sanctitas ipsa ad serenissimum dominum Regem
 Hungariae, hortetur et inducat Majestatem Suam ad
 scribendum et mittendum quod maiorem haberet effi-
 caciam ad eundem Vayvodam et ad promittendum illi
 necessarium subsidium et favorem. Et sit forma scrip-
 tionis ad Regem ita particularis et efficax ut illum
 moveat non solum ad hortamenta danda Vayvodae
 sed etiam ad effectuale auxilium. Et non expectan-
 dum et sperandum sed etiam conferendum de prae-
 senti ne tardior forte sit omnis provisio quam exi-
 gat urgens necessitas illarum rerum, et eminus pascere
 praefinitus Hemanueli a suprascripto Vayvoda sicut
 ex incluso exemplo videre poteritis.

Et si forte Summus Pontifex ad mittendum pro-
 prium tabellarium tardior esset quam importantia
 negotii exigat procureate vos habere brevia et illa
 mittite ad nos, quum nos illa mitemus festinatis-
 sime.

Ser Jacobo de Medio oratori nostro in Curia.

Si Summus Pontifex ad partem pecuniarum mitemen-

darum de presenti difficiliorem aut tardiozem se redderet et velle: pro nostris quiescere super forma generali scribendi et promittere subsidium prædictum profectiozem legati ad illas partes, vos dicite quod vicinitas periculi non exigit huiusmodi cunctationem et cum omni studio et efficacia querite et obtinete quod Sanctitas ipsa de suprascripta quantitate de præsentis provideat ut Vayvodam immediate certificet prius brevi et postea successive atque immediate ipso effectu mittendarum pecuniarum. Et si Beatitudo prædicta vobis responderet ut nos de portione nobis contingente provideremus mitteremusque pro maiori celeritate suprascriptos ducatos X^m dicite quod pro maiori reputatione et beneficio negotii ex omni parte et respectu melius esset ut huiusmodi provisio ab Sanctitate prædicta immediate procederet. Sed tamen creditis quod dominium nostrum cognita Beatitudinis suæ voluntate illi obsequetur, sed Sanctitas ipsa scribat de hoc et per unum suum breve motu proprio et ex propria consideratione periculorum volens illis occurrere requirat nos ad exbursionem de præsentis prædictæ quantitatis mittendæque illius ad eundem Vayvodam. Etsi ita Sanctitas ipsa fecerit breve prædictum ad nos mittite quod advertite ut videatur a mera Pontificis mente et voluntate non ab opera processisse nostra.

Has autem distinctas ab aliis litteris vobis scripsimus ut illas ostendere si fuërit opus valeatis et liberiorem facere instantiam quod Summus Pontifex provideat ipse de pecuniis si fieri poterit, istas autem apud vos teneatis. Et tandem non possendo persuadere ut Summus Pontifex contributionis prædictas pecunias mittat de suis prudenter et caute negotium dirigatis et gubernetis ad effectuale provisionem et missionem

de præsentī huiuscemodī pecuniarum per modum supradictum.

De parte 52—54.

Ser Franciscus Sanuto. — Ser Joannes Justiniano Consiliarii. — Ser Franciscus Diedo doctor, sapiens Terræ Firmæ.

Volunt primam partem litterarum dumtaxat sine additione capituli sive litterarum separatarum mentionem agentarum de danda per nos subventionē suprascriptorum ducatorum X^m, ex nostra portione contributionis.

De parte 64—71 — De non 11 — Non sinceri 6—11.

IX.

VENETIA, 18 APRILE 1477.

In urma epistolei precedinți mai primindū alte scrisori prōspete din Ungaria despre pericolulū situațiunii, guvernulū venețianū le trāmite și pe acestea lui Iacobū de Medio pentru ca sã le arate confidențialmente Papei, insistāndū din nou asupra agiutorulū ce trebuī sã se dea lui Ștefanū cellū Mare.

Totū acollo c. 9.

MCCCCLXXVII. *Die XVIII Aprilis.*

Ser Iacobo de Medio oratori nostro in Curia.

Nudius quartus ad vos scripsimus et noticiam dedimus rerum omnium quae nobis erant nuntiatae tam ex parte maris quam ex parte terrae et ex Hungaria. Postea novas ex Hungaria litteras accepimus quarum tenore statum et condiciones illarum rerum satis sine alia nostra esplicatione intelligetis. Et propterea exempla vobis istis inserta mittenda censuimus quae Pontifici soli ostendite et legite, cuius praecipuam sapientiam et animi pientissimi equitatem iudicaturam procul dubio tenemus opinionem nostram et curam atque studium indefessum nostrum ut controversiae illorum regum componerentur, ut Vayvodae Stephano succurreretur et coetera quae memoravimus et procura-

quaecumque accidunt et per vos Summo Pontifici communicentur pro officio et debito nostrae mittere vobis inserta praesentibus deliberavimus exempla litterarum quas ex Hungaria et earum etiam quas hodie ex oriente accepimus de sollicito apparatu marittimo quae Turchi facere videtur. Multa etiam sonant et nuntiantur nobis de futuris invasionibus provinciarum nostrarum Graeciae, Albaniae, Dalmatiae, Hystriae et usque in Forijulium et ipsa Italiae viscera. Quae omnia volumus et vobis mandamus ut Beatitudini antedictae declaretis et ut sunt importantissima ita credimus plurimum existimatum iri a Summo Pontifice. Verisimileque nobis fit ut Sanctitas praedicta de iudicio suo in tanta rerum varietate et repentina mutatione vobis aliquid dicat et etiam suscitetur a vobis nostram opinionem et mentem, cui vos respondete reddidisse haec omnia nos valde ancipites et suspensos, qui noticiam Beatitudini suae dandam celeriter existimavimus rerum omnium praedictarum scripturi intra paucos dies distinctum quod nobis videatur. Vos autem interim sine alia dissuasionem vel demonstrationem mutationis cogitatum nostrorum desistite sollicitare expeditionem legati. Et si quid vobis diceretur vel acciderit dignum nostra scientia scribite et expectate mandatum.

Exempla litterarum ex Hungaria non ostendatis neque mentionem faciatis de scribente aliquam; sed rerum solummodo scriptarum date Pontifici distinctum advisamentum et dicite nos id ex pluribus bonis et viridibus locis habuisse.

Rogateque Beatitudinem ipsam ut nos etiam non nomet notificatores huiusmodi rerum per sui conditionem molestarum. Caetera autem exempla ex orien-

te et aliis partibus nuntiantia apparatus hostis maritimos et terrestres potestis et legere et ostendere.

De Cardinali nostro Foscaro expectamus responsionem ad postremas litteras nostras scriptas tam Summo Pontifici quam vobis et induci non possumus ut dubitemus Summum Pontificem promissiones suas non esse adimpleturum. Neque comparari meretur res nostra cum rebus aliorum quum alii supplicant et de gratia petunt rem novam et in qua nullum habent jus et consequenter nullam haberent justam causam exoptulandi quin eis per Summum Pontificem non gratificaretur. Nos autem rem petimus veterem, justam, debitam, promissam totiens et confirmatam, ut non possimus non existimare maximopere ledi justiciam, honorem, dignitatemque nostri domini vel ex hac tanta mora et dilatione. Petimus rem factam et quae non potest non esse facta aliquo modo. Et tamen frustramur non secus atque illi qui nullum omnino jus habent. Et nihilominus cuncta passi honorisque sumus per nostram in Summum Pontificem devotionem et reverentiam. Vos negotium sollicitate omni sedulitate et nobis date advisamentum. Summo Pontifici autem non scribimus impresentiarum de re hac quum ut diximus expectamus responsionem ad litteras nostras et expectamus etiam breve quod Beatitudinem Suam ad nos daturam scripseratis.

De parte 145—De non O—Non sinceri O.

VIII.

VENEȚIA, 10 APRILE 1477.

La scrisorile de mai sus primindă dela Iacobă de Medio o relaținne despre recela Papei în privința lui Ștefană cellă Mare, guvernulă venețiană insistă din nouă assupra estremei importanțe de a da Moldovei ună agiutoră, și ca nouă probă trimitte la Roma epistolele sossite din Ungaria și din Oriinte, din cari resultă pregătirile maritime alle Turciloră de a attaca possessiunile Republicei în Grecia, Albania, Dalmația, Istria și pênă 'n ânima Italiei, ceia-ce trebui să se comunice Scaunulă Apostolică, sollicitându-se ca și 'n trecută de a aginta pe Ștefană cellă Mare. Restulă documentulă privescē la affacerea curată venețiană a cardinalulă Foscaro.

Totă acolol c. 6.

MCCCCLXXVII. *Die X Aprilis.*

Iacopo de Medio oratori nostro in Romana Curia. Accepimus litteras vestras dierum tertii et quarti instantis et vestram cognovimus adhibitam diligentiam circa negotia christiana et quid vobis responsum est ad partem subveniendi Vayvodæ Stephani et ad expeditionem legati et ad reliqua omnia quae per sui naturam maximae importantiae sed non sic existimata istic esse dicuntur. Et ut vobis omnia nota sint

vimus processisse ab vera cognitione illarum rerum et ab singulari cura et desiderio sustinendae comunis fidei et religionis et in hac parte aliud non dicemus.

Verum Beatitudini antedictae devotissime supplicate nos non faciat autores huiusmodi nuntiorum nulla alia causa et respectu nisi ut noster orator non publicetur et in suspicionem et odium deveniat alicuius ob pericula in quae facile posset incidere. Et de hoc instantiam facite necessariam.

Quaecumque scripsistis de oratoribus Imperatorio et Polonio intelleximus ; et sumus contenti ut Imperatorio dicatis vos noticiam nobis dedisse verborum suorum. Et postquam ad nos venturus est excipiemus illum et audiemus libenter et grate tam Imperatoriae Majestatis intuitu quam propriis conditionibus. Polonio autem sicut saepius ad vos scripsimus ita replicamus perseveretis cum omni modestia in favendo negotiis Serenissimi Regis sui per causas et rationes quas alias vobis dixisse meminimus.

De parte 131 — De non 24 — Non sinceri 8.

X.

VENETIA, 8 MAIU 1477.

Iönü Zamblacü, după ce declară de'naintea Dogelui că este ambassadorü și chiarü unchiü allü lui Stefanü cellü Mare, reproduce apoi în limba grécă propriile cuvinte ale principelui românü, traduse în dialectulü venețianü și de unde resultă că nenorocirea întemplată de curändü Moldovei de a fi fostü bättutä de căträ Turcï a provenitü pe de o parte din cauza principilorü creștinï învecinați, cari aü călcatü giurämintele lorü de alianță nevenindü în agiutorulü lui Stefanü, pe de altä parte din cauza coalițiunii Turcilorü cu Tătariï și cu «Vlachia-mare» adecä Muntenia, făcëndn-se ataculü din trei părți totü-o-datä, și 'n fine din cauza că armata moldovenä nu era pregätitä, fiindü silitü prin urmare Domnulü a eși la luptä numai în fruntea curtenilorü sei; apoi isprävindu-se resbellulü și reträgëndu-se Turculü, pe cândü principï creștinï învecinați, călcători de giuräminte de alianță, pöte chiarü se bucuraü de catastrofa Moldovei, Stefanü cellü Mare a fostü förtemängäiatü prin sossirea la densusulü a ambassadorulü venețianü cu promissiunea unü grabnicü agiutorü bănescü și a spriginulü de totü felulü, ceia-ce l'a încuragiatü intr'atäta, încätü prin înțelegere cu regele maghiarü ellü a nävällitü în Muntenia, a gonitü de acollo pe necredinciosulü Bassarabü, a pusü pe tronü pe Draculü și, fiindü-cä acesta nu se încredea în Munteni, i-a lässatü spre pazä 200 ömeni dintre curteni moldoveni; pe datä inse după plecarea armatei moldo-maghiare, Bassarabü s'a întorsü, a uccisü pe Draculü, și chiarü din acei 200 abia aü pututü sä sca-

pe 10; această fiind situațiunea, ambassadorul venețian în Moldova, deși era erină grea și deși Ștefanu se silia a-lu opri, s'a decisu pe dată a se întorci în Italia pentru a grăbi trâmitemerea agiutórelor promise, înșotindu-lu și ambassadorul moldovenescu, carele, decă Republica o crede oportunu, va merge și la Roma, măcaru că principala speranță remâne numai în spriginulu Veneției, cei-l'alți principii creștini certându-se mereu unii cu alții s'eu fiindu înșellători, ba și regele maghiaru avându aerulu de a se împăca cu Muntenii; pericolulu a devenitu cu atătu mai immininte, cu cătu Turcii chiaru în acestu anu staū gata s'apuce Chilia și Cetatea-albă, cari sunt totu ce pôte fi mai importantu în Moldova, unu zidu de apărare pentru Ungaria și Polonia, o chiia pentru a redobāndi dela pāgāni Crimea, doue forterețe de atătu însemnătate încātu nici e chipu a o spune în căte-va cuvinte, ci numai dōrā într'o relațiune separată, decă va fi cerută de cătră Veneția; mai pe scurtu, de nu va fi agiutată Moldova în pripă, atunci s'eu că Turcii o voru cuceri, ori că va fi forțată a li se suppone ea însași. La tóte acestea guvernulu venețianu respunde cu multă căldurā, că fie la Roma, fie ori-unde, nu va înceta a lucra în interessulu Moldovei ca și cându aru fi pentru sine însuși.

Totū acollo c. 16.

MCCCCLXXVII. Die VIII Maii.

Expositio domini Ioannis Zamblacho oratoris Illustris domini Stephani Vayvodae Moldaviae de greco in latinum transducta de verbo ad verbum ut jacet.

Serenissime princeps et domine. Queste cosse sono le qual ho referido a bocha io Zuan Zamblacho ambassador et barba del signor Stephano Vayvoda da parte soa che tuto quello intervenne da Turchi in el dominio so, die haver intexo da molti la Excellentia Vostra. Ma veramente quel che è seguito non seria intervenuto sel avesse intexo che li Principi Christiani et visini soi non avesse tracta come l'hanno tracta, ma i sacramenti soi et le convention havea cum loro lhanno inganato et ha patito quanto ha patito. Le

convention et sacramenti che erano tra loro con-
 tignivano che tutti dovesse no esser in ordine et soc-
 correr quel luogo et signor contro lo qual anderia el
 Turcho et pero soto speranza de loro e seguito
 contra de mi quell'ho dito, perche se questo non fosse
 sta de le do cosse haveria fatto. Intra: o veramente me
 haveria opposo al inimico sul passo o non lhaveria
 lassado passar, o veramente se questo mi fosse sta
 impossibile haveria cerchado de salvar i homeni del
 mio paexe, et non haveria patido tanto danno. Ma loro
 mi lassorono solo et e seguito ut supra. Et sel inimico
 fosse sta solo non seria sta tanto male, ma ello ha
 fato vignir l'altra Vlachia da una banda e li Tartari
 da l'altra et lui in persona cum tuta la sua possanza
 et hame circumdato da tre bande et trovome solo et
 tuto lo mio exercito confuxo per salvation de le soe
 fameglie et considera la Vostra Excellentia quanta
 soma havea sopra di me siando contra de mi solo
 tante potentie. Io cum la mia Corte ho fato quel
 che puti et e seguito ut supra la qual cosa zudego
 sia sta volunta de Dio per castigarme come peccator
 et laudado sia el nome suo. Partito veramente lo
 inimico remaxi abandonado da ogni soccorso dalgun
 christian perche non solamente non me hano aiutato,
 ma fursi alcuni hano havuto piacer del danno fato a
 mi et al dominio mio da infideli. In questo mezo
 vene el secretario de la Excellentia Vostra et ha
 me dito quanto li era sta comandato et ha me pro-
 messo molte cosse per parte de la Excellentia Vo-
 stra Christianissima voluntaroxa et sollicita al ben di
 christiani et al exterminio del inimico, la qual cosa
 me ha recreado et dato de grande speranza et quasi
 remaxi in reposso perche el me disse che dei danari
 mandadi in Hungaria e de li altri havero soccorso et

ogni favor et peró io ho sollicitado de cazar Basaraba Vayvoda de l'altra Valachia et de metter un altro signor christian zoe el Drachula per intendersi insieme et ho etiandio excitado a questo la Maesta del Re de Hungaria chei provedesse dal ladi so che Ulado Drachulia se fesse signor, et finalmente persuaxo me mando a dir che io congregasse el mio exercito et andasse per metter el dicto signor in Vulachia et cusí ho fato subitamente et son andato io de luna banda et el Capetan del Re da l'altra et havemose unido et metessemo in signoria el dicto Drachula el qual fato questo me domanda che i lassamo i nostri homeni per soa custodia perche de Vulachi non se confidava tropo et io li lasai homeni zoo de la mia porta et fato questo se partissimo et immediate torno quel infidel Basaraba et trovelo solo et amazolo et cum lui forono morti tuti li mei excepto diexe; la qual cosa mi havemo subitamente intexa et attrovandose appresso de mi el secretario de la Excellentia Vostra et intexo anchora lui el seguito me disse se me era de piaxer de lasarlo andar perche hora lera vignudo el tempo de compir quanto el me havea dito per parte de la Excellentia Vostra, et io li disuadeva per linverno che era masas crudo cercha a li X de zenaro e dissi che poteva scriver et far per lettere, e lui me respondeva che quello faro personalmente non posso fu cum scriptura et ha me domanda anche homo per andar cum lui et haverlo in sua compagnia et iter ritornar et ha statuido cum mi de ritornar la pascha granda: Io veramente vista la sollicitudine et promptitudine soa lo lassato andar, et holi dato un homo et son remaxo Su le suo parole come de cosa fata. De li altri veramente Signori Christiani mie vixini ho voluto far experientia per

trovar iter inganado et la Excellentia Vostra intende le diferentie sono tra loro per le qual a gran pena chadaun puol far i fati proprii et per necessita le cosse mie roman senza favor, anzi credo chel re de Hungaria fara paxe cum la Valachia mazor che sara molto pezo; perho el refugio mio et speranza consiste ne la Excelentissima Signoria Vostra, la quel prego se degni ajutarmi. Ne voglio dir quanto sia commodo questo mio dominio ale cosse christiane, giudicando esser superfluo per esser cossa manifestissima per esser serajo del Hungaria et Pollana et quello che varda quei do regni, oltra de zo per esser impedito el Turco cum mi za anni quatro sono romaxi molti christiani in reposito, pero come signori christiani et cognoscudi christiani io recoro ala Illustrissima Signoria Vostra implorando el vostro soccorso come christian per conservation de questo mio dominio comodo ale cosse christiane promettando che ogni don et subsidio me darete lo remunerero per molte vei quando comanderete et haverete bixogno si contra infedeli et dove comanderete senza ninguna induxia. Oltra de questo la Excellentia Vostra fara cossa molto honorifica a sovegnir uno signor christiano. Quello io al presente domando e questo.

Perche io tegno el Turcho iter vignera contra de mi in questa saxon per le do terre soe Chieli et Monchastro, le quale li sono molto moleste, perho in questo voglio esser ajutato per el presente perche el tempo non ve da de far altra provision general et la Excellentia Vostra puol considerar che queste do terre, sono tuta la Valachia, e la Valachia cum queste do terre sono un muro del Hungaria et Pollona. Oltra de zo io dico piu che se questi castellise conserveranno i Turchi poranno perder e Caffa

et Chieronesso et sara facil cossa, tamen el modo non referisco per non abondar in scriptura ma quando el comanderete io el referiro. Adoncha el me ha comandado che io ve referischa queste cosse et ulterius quest'altra cossa come ho lettere et parole da referir al Summo Pontefice, et parendo a la Vostra Signoria, io me ne andero, et non li parendo ben fato che io non me ne vadi, tuto tamen el remette in a Vostra Signoria et etiam domando ajuto ala Vostra Signoria et soccorso ai altri Christiani, et se Dio permetterea che io non sia ajutato duo cosse sara, o veramente se perdera questo paexe o veramente sara astretto dalla necessita a sottomettermi a infedeli, la qual cossa mai non faro preponendo piuttosto centomillia morte che questo et ala Vostra Signoria se remette.

Die VIII mensis Maii (1477)

Quod spectabili Caloiani Valaco oratori Illustr. Vayvodae Stephani qui longo verborum ordine narratis exiguis conditionibus praefati domini et ingenti periculo cui subjacet et multis magnisque incommodis rei christianae ex periclitatione status praedicti Vayvodae proventuris, petiit subveniri sicut ei provisum totiens est, respondeatur in hunc modum.

Quod duplici causa multum jucunde vidimus personam suam, mittentis scilicet domini et proprio suo respectu, et pari jocunditate eisque causis audivissemus expositionem et verba illius si de re essent jocundiori et gratiori nobis, qui illust. Vayvodam praecipua dilectione prosequentes cupimus salutem, conservationem atque adeo augmentum status et rerum quarumcumque suarum, pro quibus non minori cura et studio laboravimus tempore superiori quam pro-

prio nostro. Testes sunt locupletas et veri, oratores Excellentiae Suae, qui operam in Curia nostram assiduam et indefessam experti sunt, et coram etiam nos audivere et intellexere. Et si praefato Vayvodae adimpletae non sunt promissiones factae, nos magnopere gravat, qui nihil promissi studii et sollicitudinis obmisimus, neque sumus obmissuri, sicut ipse idem orator ad pedes apostolicas profecturus, ut nobis exposuit, agnoscet et sentiet. Illi enim favebimus per medium oratoris nostri et non solum favebimus omni opera, studio et diligentia, sed tamquam proprium negotium procurabimus ut nihil omnino amplius a nobis possit per eundem oratorem desiderari vel expectari. Interea dum in Curia profiscitur scribat idem orator ad eundem dominum suum illique declaret optimam nostram dispositionem et mentem, suadeat et hortetur ad standum bono et invicto animo et ad se tuendum et conservandum, quum excellentiae suae non magis deerimus quam nobis ipsis; et non desistat etiam de Summo Pontifice optime illi providere qui erga Excellentiam suam optime dispositus dispositior procul dubio reddetur per accessum ad pedes eius suprascripti oratoris et per nostram indesinentem operationem.

Ad oratorem autem in Curia scribi in consonantia debeat et efficaciter commendari salutem et conservationem suprascripti Vayvodae sicut Collegio visum fuerit.

De parte 135 — De non 4 — Non sinceri 5.

VENETIA, 1477, MARTIU 18.

Considerându foarte marea importanță a Moldovei în lupta creștinătății contra păgănilor, guvernul venețian recomandă cavallerului Antoniu Victuri, ambassadorului său în Ungaria: 1-o, de a stărui în toate modurile pe lângă regele Mateiu Corvinu ca să dea unu spriginu seriosu lui Stefanu cellu Mare; 2-o, de a assicura pe ambassadoru moldoveni în Ungaria, și de a scrie d'a-dreptulu la însuși principele român, despre amicia Veneției și stăruințele'i pe lângă Papa în cestiunea agiutorului pecuniaru, a căruia realizare nu va mai întârzi; 3-o, de a supraveghia și a dirige cu abilitate purtarea lui Emanuele Gerardo, trămis-sulu venețianu în Moldova. Restul epistolei privesce la împă-carea ne'nțelegerilor între Germania, Polonia și Ungaria.

Se află în *Archivio Gen. Veneto—Senato Secreti—R. No. 28 vecchio, c. 2.*

MCCCCLXXVII. Die XVIII Martii

Ser Antonio Victuri militi, oratori nostro in Hungaria.

Complures accepimus litteras vestras quibus diligenter nos certiores fecistis rerum omnium occurrentium, postremae autem sunt diei XVIII proximi elapsi et cum illis accepimus litteras Hemanuelis Gerardi ex Brassovia, et considerata importantia provinciae et status

illustrissimi domini Stephani Vayvodæ non potuimus non moveri dubitationes maximopere de aliquo inconvenienti et precipitio provinciæ et status prædicti quod secum magnam duceret rebus christianis calamitatem, sed præsertim imprimis statui istius Serenissimi domini Regis de quo non minus sumus anxii et solliciti quam de proprio statu nostro. Et ab huiusmodi zelo et cura processit omnis operatio et studium nostrum, missio Emanuelis in Moldaviam et quæcumque memoravimus consulimus quesivimus et operati sumus in favorem suprascripti Vayvodæ. Meminimus etiam et vos non esse oblitum certo sumus promissionis et consensus Regiæ Majestatis ut de pecuniis futuræ contribucionis subveniretur eidem Vayvodæ. Receptis igitur literis suprascripti Emanuelis in Curiam e vestigio scripsimus ea omnia nuntiantes Summo Pontifici quare dubitanda mirum in modum nobis videntur et pro comperto tenemus ad istorum receptionem istic reperiri oratores sive nuntios eiusdem Vayvodæ et Emanuelelem; vosque pro vestra prudentia et dexterritate fuisse operatum quantum intelligitis esse opportunum et accomodum materiae et nostro desiderio. Sed tamen volumus et vobis mandamus quod e vestigio sitis cum Regia Majestate cui verbis gravibus et convenientibus memorato pondere rei et commodo atque incommodo quod statui imprimis atque immediate Regiæ Sublimitati suae et consequenter reliquis christianis potest a conservatione in fide et devotione suprascripti Vayvodæ accidere, hortamini atque persuadete ut Regia Sublimitas oratoribus illius et eidem ipsi Vayvodæ per litteras et nuntios declaret et affirmet atque promittat favorem et subsidium opportunum et sufficientem; et sit forma verborum et descriptionis tam efficax particularis et certa quod Vayvoda prædictus causam

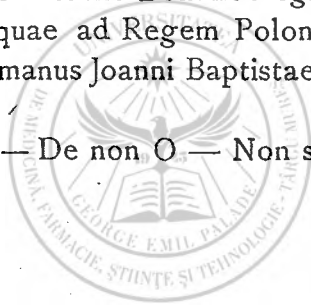
habeat removendi omnem cogitatum suum a practicis Turci et se confirmandi atque perseverandi in pristino proposito et voluntate se contra Turcum conservandi. Et quum verba dumtaxat pro futura non cognoscerentur suadete Regiae Sublimitati ut non desinat sive differat praestare eidem Vayvodae effectualem favorem ut praesenti subventionem et sperato auxilio in fide perseveret cum tanto beneficio et e converso fuga tanti maleficii quantum ab illius alienatione esset rebus regni istius exspectandum. Oratoribus autem sive nuntiis Vayvodae vos ostendite omnem benivolentiam, declarateque omnes nostras et vestras ex imperio nostro operationes in favorem et beneficium praedicti domini, eosque imbuite amplissima et certissima spe effectualis auxilii sibi celeratissime atque immediate conferendi per Summum Pontificem qui et sponte sua et opera sollicitudineque nostra in commoda et honorem superscripti Vayvodae mirum in modum propensus et inclinatus est. Et vos ipse scribite etiam ad Vayvodam in hunc eundem effectum, hortemini et confirmate illum in optimo suo proposito; et ubi Emanuel licentiosius quam conveniat loqueretur aut ageret, vos eum monete ut prudentius et reservatius agat, suppleteque ad omnia per vestram prudentiam et gravitatem.

Super aptamento controversiarum cum Imperatore et Regibus Poloniae et Bohemiae pluries ad vos scripsimus. Sed quum id esse rerum omnium bene gerendarum fundamentum semper sumus arbitrati et arbitramur, non ab re indicavimus vobis iterum memorare et imponere ut cum Regia Sublimitate operemini studiose et diligenter quod indutiæ prorogentur etiam ante adventum legati, ut praesentia postea sua controversiae praedictae tolli facilius possint, et consequenter ex impensa sperari et consequi possit desideratus fructus, et

potentatus contribuituri promptiores et faciliores red-
dantur ad exbursionem quam si incompuestas vide-
rint controversias praedictas. Alterum enim est rebus
bene gerendis mirifice conveniens, alterum inconve-
nientissimum, sicut pluries ante hac scripsimus et Re-
giam Sublimitatem optime intelligere non dubitamus.

Ultra breviam quae proximis diebus Summus Pontifex
scripsit ad Imperatorem et ad Regem Poloniae et
Hungariae super prorogatione induciarum scribit eti-
am plumbatas literas; et quae ad Imperatorem in-
scriptae sunt una cum brevi directivo Episcopo Forbi-
viensi mittimus ad vos praesentibus alligatas, ut vos illas
mittatis ubi fuerit Imperatoria Majestas; quae autem
diriguntur isti Serenissimo Domino Regi vos ipse prae-
sentate. Nam quae ad Regem Poloniae scribuntur
misimus nos ad manus Joanni Baptistae per Tibaldum
Cursorem.

De parte 112 — De non O. — Non sinceri O.

XII

VENEȚIA, 1478, OCTOBRE 27.

Mateiū Corvinū, regele maghiarū, fiindū fôrte supêratū pe Stefanū cellū Mare și muștrândū cu acerbitate pe Veneția, între mai multe alte recriminațiuni, cumū-că ea a lucratū totū-d'a-una în favoarea principelū românū spre dauna Ungariei, Republica respunde că relațiunile sêlle cu Moldova s'au basatū pe interessulū generalū allū creștinătății și 'n speciă allū Ungariei, și că nu s'a făcutū în această privință nemicū fără s'o fi sciutū și încuviințatū însuși Mateiū, astū-feliū că pêne și agintorulū promisū din banii decimii nu s'a datū lui Stefanū numai din cauza opozițiunii din partea Ungariei, cărī i se păruse mai convenabilū ca să fie agiutatū dintr'o altă sorginte.

Totū acollo c. 122 *intestazione*, apoi ergo c. 122 *to*.

MCCCCXXVIII die XXVII Octobris.

Quod oratoribus Regiae Maiestatis Hungariae ad ea quae ex posuerunt sub forma quarundarum expositionum super rebus christianis et impedito subsidio, de indutiis factis per nos per sex menses cum Turco, de praesentibus perturbationibus Italiae, super quibus requirit se esse arbitrum et compositorem et minatur se auxiliaturum Papa et Regi, et ultimo loco de comite Angelo de Frangepanis et de comite Carolo de

Corbavia sicut per Serenissimum Dominum Ducem huic Consilio relatum est, respondeatur :

...Et in questa parte non volemo dire altro perche lo sa tutta Italia come nui diremo poche parole anche a la parte del Vlacho et poche ancho a quella de le tregue fate per nui cum el Turcho per mexi sei. Et comenzaremo da questa, perche la fo prima. Le vero che preparando el Turco grossissima armata quell'anno che la mando a Chaffa, incerti tutti per qual luogo et dubitando nui di nostri luoghi come era raxonevelle et non ci bastando el tempo ad opponersi sufficientemente, ci parse che'l fusse singular beneficio non solamente nostro ma de tutti Christiani che habita in levante acceptar la securta ch'el Turcho ne faceva per mexi sei et haver tempo de meglio fornir i luoghi eti ngrossar l'armada nostra, ne per questo intervenne a la Regia Maesta alcun sinistro. Et cussi Dio volesse non li fosse intervenuto per la tregua che lui haveva in quel medesimo tempo su la fiducia de la qual fu prexo et sachezato Varadino. Unde non si puo honestamente repreneur el consiglio et deliberation nostra utile a tuti che de larmata predicta era in gran spavento. Del Vulacho non volemo altro giudice che la Maesta Regia, la qual sa che sempre nui stretta et efficacemente li recomandassemo dicto Vulacho, come valente inimico del Turco et come quello che era in grande pericolo, andandoli el Turcho adosso cussi potente come lui ando. Et se lo ricomandassemo al Pontefice, non fu gia cossa non devuta et non ben honesta et anche existimata per nuy utile et necessaria al reame de Hungaria, essendo quello vassalo et membro de dicto reame. Et se li mandassemo nostro messo, non fo per altro fine ni cum altro studio se non per tenerlo in fede et devotio-

ne de la Regia Maesta, et in favor de le cosse christiane, dubitandose o de la soa oppressione et extinctione o de partito suo cum el Turcho. Quanto al danaro da esserli dato, mai suadessemo, li fosse dato se non cum bona volunta de la Maesta Regia, la qual non volse che dei danari de la decima el ne partecipasse et cussi non participo, ma promise Sua Maesta farli de la contributione, et in questo modo passo el facto de Stefano Vayvoda favorito da nui cum assai bone parole et non piu effecti de quello ha voluto la Maesta Regia, et tuto a recto, integro, studioxo et charitativo fine, si che anche de questa parte par a nuy meritar gratia et laudi et non impropertatione....

XIII

PETERVARADIN, 1475, NOVEMBRE 3.

La cererea Papei de a merge în ajutorul lui Ștefanu cel Mare contra Turcilor, regele maghiar Mateiu Corvinu răspunde că numai resbellulă cu Boemia illu împedecase pêne aci de a da păgăniloră o lovitură decisivă, acumă înse, fiindu scuturată de tôte celle-l'alte preocupățuni, a mișcată o armată pe uscată și o flotillă pe Dunăre, cea-ce a speriată pe Turci într'atâta încatu ei s'au grăbită a se retrage din Moldova, care fiindu vassală Ungariei, acestă din urmă este cea mai dispusă a o apăra, ăru despre câte se voră mai întempla nu va întârjia să înștiințeze Scaunulu Apostolicu.

Totă acollo *busta XXIV, bolle ed atti della Curia Romana.*

Ex tergo: Sanctissimo in Christo patri et domino domino Sixto divina providencia Sacrosanctæ Romanæ ac Universalis ecclesiæ Summo Pontifici, domino meo colendissimo.

Beatissime in Christo pater et domine colendissime. Post devotam mei commendationem ad oscula pedum Sanctitatis Vestræ beatorum, beatissime pater, hortata est me sepius Sanctitas Vestra ut contra imperatorem Thurcorum in sanguinem christianum de die in diem magis sitientem, arma sumerem, nuperque strictius requisivit ut Stephano Vayvodæ Moldaviensi auxilio essem. Non dubito, beatissime pater, Sanctitatem Vestram et per litteras, nuncios et orato-

res meos non dixerim desiderium sed ardorem meum agendi contra ipsos Turcos iam sepius intellexisse, quidve me prohibuerit, ne totus cum toto Regno meo in communes hostes hactenus proruperim occupationem scilicet belli Bohemici pro obedientia illius Sanctæ Sedis per me suscepti, imparitatemque virium, quas si confortari et augeri sollicitavi non ut cuipiam forem importunus sed ut rebus christianis miserabiliter labentibus consuleretur feci, post ubi vero ceteris hostibus pacem sive pacis inducias dedi mox ad conflandum exercitum, parandamque classem in Histro sive Danubio me converti, cuius apparatus solo auditu Imperator ipse tota hac estate cum maximo exercitu in imo loco campestri fixus mansit, non parum huiuscemodi expectatione fatigatus expensas plurimas fecit, præsidia in locis finitimis multa locavit, et qui Transalpinas fere sibi subiugaverat Moldaviam inuasurus retracto pede in suis mansit, utroque itaque et terrestri et navali coadunato exercitu in nomine Dei nostri Vestræ Sanctitatis mandata humiliter suscipiens iam aliquot dierum iter perfeci, properoque ut non solum Moldavum, cui cum sit mihi subditus teneor, sed et quascumque possum christianas provincias a nephando vastatore defendam. Quicquid autem admiserit Deus sive prosperum sive adversum Sanctitati Vestræ significare curabo, quam vero omnium Christianorum parentem exoritam velim ut taliter cum ceteris potentatibus communi periculo consulere velit, quod pondus hoc ad me et Regnum meum modo prorsus devolutum communi avertatur auxilio. Altissimus Sanctitatem Vestram regimini ecclesiæ suæ sanctæ incolumem conservare dignetur.

Datum in Peter Waradya tertio die mensis Novembris anno Domini millesimo quadringentesimo septu-

agesimo quinto Regnorum meorum anno Hungariæ
etc. decimo octavo, Bohemiæ vero septimo.

Eiusdem Vestræ Sanctitatis devotus filius

*Mathias Dei gratia Rex
Hungariæ Bohemiæ etc.*

XIV

— 1476 —

În urma rușinoasei retrageri a Turcilor din Moldova, armata ungară reuși a goni și din Țerra-Romănescă pe aliatul lor Basarabă, luă prin asediū principală cetate, unde s'a fostū refugiatū înainte de a scăpa prin fugă în Turcia, și pusse în locu pe Dracu-vodă, omū vitezū, inamicū ne'mpăcatū allū păgănilorū și devotatū Ungariei, carī tōte regele maghiarū Mateiū Corvinū le anunță Papei, precumū și'altele succese obținute asupra Turcilor affară din territoriul românū.

Totū acollo.

Ex tergo: Sanctissimo in Christo patri et domino domino Sixto divina providencia sacrosanctæ Romanæ ac Universalis Ecclesiæ Summo Pontifici domino colendissimo.

Beatissime in Christo pater et domine colendissime. Post humielm mei commendacionem ad oscula pedum Sanctitatis Vestræ beatorum, beatissime pater, ex litteris meis novissime ad Sanctitatem Vestram datis, omnem apparatus et expedicionem gentium mearum adversus Thurcos plane eandem Sanctitatem Vestram accepisse arbitror. Impresentiarum vero, felices utriusque exercitus mei successus ipsi Sanctitati Vestræ significo, quippe divina favente clemencia

post turpem Thurcorum Imperatoris fugam de Moldavia unus exercitus meus, quem adversus ipsum Thurcorum Imperatorem habebam, antequam Vayvoda Moldaviæ supervenisset, Bozorad Vayvodam Transalpinum cum præsiidiis Thurcorum et multis aliis circiter decem et octo milia hominum expeditorum, quos ipse Bozorad tam de reliquiis ipsius Imperatoris, quam etiam de Bulgaria sibi astiverat, invasit, et fugato ipso Bozorad exercitus suus adeo per meum fusus est quod pauci admodum evaserunt, qui vel cesi vel capti non fuerint. Qui quidam Bozorad post suam fugam et suorum profigacionem in quamdam arcem suam, quæ in Regno illo et arte et natura municior erat, ingressus, sentiens quod capitanei mei ipsum vehementer insequerentur, nil arci illi fidens, relicto in ipsa præsidio, clantulum ab ea aufugit et Thurciam intravit, meus vero exercitus qui circiter sexaginta milium hominum erat absque ulla cunctacione arcem ipsam obsidione cinxit et paucis admodum diebus eam obtinuit, sicque profigato Bozorad Regnum illud ex quo ad Moldaviam securus Thurcis ingressus patebat iam ad manus meas devenit et Dragula capitaneus meus vir imprimis Thurcis infestissimus et admodum bellicosus de mea voluntate et dispositione per incolas Regni illius Transalpini in Vayvodam solita solemnitate est assumptus. Alius vero exercitus meus adversus castrum Smedrew tam in terra quam aqua missus castrum ipsum aliquantis per preterit et in capite fluminis Moravitza, ubi scilicet ipsum flumen Danubium ingreditur, in utraque ripa castellis et ponte erectis castrum ipsum Smedrew ita perstrinxit ut Thurci adeo territi sint quod civitatem quæ ipsi castro iuncta et vallo fossis sepibusque admodum munita erat, obsidionis metu pro tuciori ipsorum conservacione, com-

busserint. Avizant autem capitanei mei quod duo Bas-
sae scilicet Natuliae et Romaniae cum sexaginta milibus
hominum eos invadere intendit it....

Anno Domini millesimo quadringentesimo septua-
gesimo sexto, Regnorum autem meorum anno Hun-
gariae etc. decimo nono, Bohemiae vero octavo.

Eiusdem Vestrae Sanctitatis devotus filius

*Mathias Dei gracia Rex
Hungariae Bohemiae etc.*

Ad mandatum domini Regis.

ESTRACTE DIN COLLECȚIUNEA

LUI

MARIN SANUDO.

Andrea Gritti comunică din Constantinopole guvernului venețian șgomotul că Ștefanu cellu Mare aru fi battutu reș pe Tătari, uccidendu-li 6000 omeni, cea-ce inșe Turcii nu voru să divulge.

Diarii t. 2, p. 217 tergo.

26 Marzo 1499

Di Constantinopoli di s. Andrea Griti, date im Pera adi 18 fin 27 zener.... Il Tartaro di Casa parsiano tornati et abuto rota maxime da Stefano Carabogdan qual non havendo voluto lassarli passar par che li habbi dato rota di 6000 persone, tamen quelli Turchi non lo dicono.

II.

27 IULIU 1500

Florentinul Octavianu Gucci comunică din Cracovia mai multe noutăți, între cari cele mai principale sunt că : 1-o. Polonii ară fi dispuși a se alia cu Turcia, decât nu i-ară împedeca obligațiunea de a n'o face fără consimțimentul Ungariei; 2-o. Pe cândă asupra acestei cestiuni trebuia să se discute în Dieta dela Petrikow, vr'o 14,000 Tătari făcură o invasiune, predându pênă pe la Sandomirz, ducendă preda în Crimea și întorcendă-se acumă din nou, astă-feliă că regele polonă s'a grăbită a merge cu armata ca să i prevină; 3-o. Greutatea pentru Polonia de a înfrêna pe Tătari provine mai allesă din ostilitatea ducelă de Moscovia, cu care țină toți locuitoră ceă de rită grecescă; 4-o. Stefană cellă Mare nu dórme, ci stă gata la hotară cu totă ostirea sea, dără nu se scie ce va face, căci pe de o parte are alianță cu Polonia, éră pe de alta este în amiciă cu Moscovia, în oră-ce casă înse trebuă să se aștepte dela densusă ce-va înseunată, fiindă renumită prin înțelepciune.

Diarii t. 3, p. 212 tergo.

27 Luglio 1500.

Copia de uno capitolo di littera di Octaviano Gucci Fiorentino data in Cracovia cita principale dil Regno di Polonia el di de san Pierro fo 29 Zugno 1500.

Vi do queste poche nove di questo mondo acio ne

diate di cotesto di costa del quale la Pasqua in qua
 non si sente che si segua maxime col Turcho si che
 mi farete piacere a darnè aviso. Qui piu tempo fa cie
 l'ambassador Turco e chiede tregua. Questi la fa-
 rebono volontieri ma hanno juramento con l'Hongaro
 non la fare senza l'horo. Gli Ungari non la vogliono.
 Hora a san Piero doveva esser conventione in Pietri-
 covia e consultare di questo e sarebbe stata ma e
 venuti a questi giorni alquanti migliaia de Tartari
 zoe a zircha 14 milia et hanno predato in zircha a
 Lubino e infna apresso Sandomiria cio ch'e vero poi-
 che la Maesta dil Re se parti de qui ozi sono diece
 giorni ed e ita verso Sandomiria e li passato l'istula
 (sic) e va avanti con assai exercito per trovarsi a le
 mani con ditti Tartari de quali si dice hanno a-
 compagnato grandissima preda in luogo sicuro e quel-
 la con pochi aviata a casa l'horo et con maiore nume-
 ro tornano a far danno se potranno hora, che seguira
 per l'advenire sarete avisato. Il Duca de Litifania
 e Alemani col Duca di Moscovia e ogniuno ha as-
 sai populo ma infno a qui el Moscovita e al diso-
 pra perche tutti di fede Rossa si sono acostati al
 Moschovita et partiti di la fede dil Lithifano pure se
 dice che d'Olanda e Filanda la di quei confini li viene
 in ajuto assai populo : che fia in futuro avisato asi sa-
 rete. El Valacho asi non dorme e a confini con tutto
 el suo potere e anchora ch'habbi confederatione e ju-
 ramento con Poloni se ne teme per l'amista ha col
 Moschovita. Stimo se vedra de fare qualche fatto re-
 levato non si pensera ponto perche come sapète e sa-
 vio. Queste sono le nuove publiche.

III.

VENETIA, 28 NOEMBRE 1500.

Erancesco dala Zuecca, secretarulū Republiceī, re'ntorsū din Ungaria, rappōrtā despre dispozițiunile anti-turce alle regeluī Mateiū Corvinū, aretāndū cā totū atātū de ostili pāgānilorū sunt și Romāniū, poporū feroce, mai allesū inse Stefanū cellū Mare.

Diariū, t. 3, p. 418 tergo.

28 Novembre 1500

(E relazione di Francesco dalla Zuecca segretario veneto ritornato dall'Ungheria) Et da poi dinar fo gran consejo et colegio si ridusse a consultar. Et Francesco da la zuecha secretario referite prima di la licentia abuta dal Re e le parole li ordino dicesse a la Signoria di la bona volonta di romper a Turchi ma bisognava esser ajutato et... poi disse.... item li Vlachi non e computadi et tutti desiderano guerra con Turchi, sono popoli molto feroci et maxime quel Stefano Vayvoda uno de Vlachi majori...

IV.

VENETIA. 11 MARTIU 1501.

Cardinalul de Regino, legat papal în Ungaria, comunică, între celelalte, că Români pot scote contra Turcilor o cavalleria de 30,000.

Diarii t. 3, p. 594.

11 Marzo 1501.

Dil Cardinal p. Reginense Legato (in Ungheria) si have una lettera latina e ben dittata narra il summario di le trattatione conforta la Signoria a consentir a li capituli scusa li nostri oratori si hanno promesso etc. perche la cossa era in periculo. Scrive la potentia di Hungari et che il re di Polona con il fratello duca di Lituania e Moscovia si potranno acordar insieme et che la Bossina e Servia si ara subito et benche il Re non vogli prometter di andar in campo tamen li ha promesso andar. Narra la potentia di Valachi quali farano 30 milia cavalli conclude si potra haver 100 milia cavalli, a scritto a Roma al Papa confermi...

V.

VENETIA, 28 MARTIU 1502.

Guvernulă venețiană înalță la demnitatea de „cavaleră au-
rată” pe ună ambassadoră allă lui Ștefană cellă Mare.

Diarii t. 4, p. 116 tergo.

28 Marzo 1502.

Item in questi zorni hessendo venuto a Venecia un
orator del Dacho zoe Stefano Carabodam fo in Co-
legio per il Principe fatto cavalier et vestito doro.

VI.

SUCÉVA, 9 DECEMBRE 1502.

Epistola lui Ștefanu celu Mare, rugându pe pre-iubitulu seü amicü dogele Leonardü Loredano, ca sä înslesnescä lui Demetriü Purcivi, Venețianü aflătorü în serviciulu Moldovei, cumperarea unor medicamente, după cari illü trämittle la Veneția din consiliulu doctorulu Mateiu Muriano, de asemenea Venețianü, medicü allü Curții din Suceva.

Diarii t. 4, p. 329 tergo,

16 Febbrajo 1502 (1503)

Vene uno nuntio dil Vayvoda di Moldavia et presento uno lettera la copia di la qual sara scripta qui sotto. Etiam un altra scrive uno medico ando li a la Signoria di nove. (Veđi documentulu sub nr. VII).

Copia de una lettera dil Vayvoda de
Moldavia a la Signoria nostra.

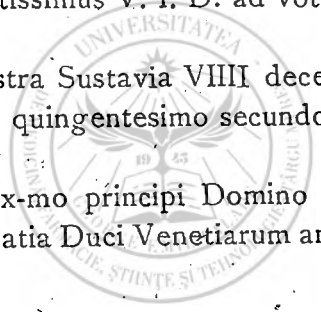
Stephanus divina favente gratia dominus heres et vayvoda Moldaviæ. Illustris. et Exmo Princeps domine amiceque noster charissime. Quum superioribus annis is industrius Demetrius Purcivij exhibitor cum oratoribus ill^{mi} principis Moscoviæ ad terram nostram Mol-

daviæ applicu et de medio vestrarum dominationum nunc eundi rursus propter merita sua amplissima. justa persuasionem Exc^{mi} Domini Matthæi Murriani doctoris medicinæ concivis Vestræ Dominationis fidelis nostri ad urbem V. D. Venetiæ transmisimus ut nobis pharmacias aliquas sive medicinas justa consilium Domini Matthæi nobis necessarias emere et comparare pecuniis nostris propriis anhelet et debeat pro eo affectamus V. I. et Ex. Dom. causa nostri eundi Demetrium modo aliquali retinere non velint sed dispositis ibidem vestris necessariis ipsum integre et saluum sine dilatione ad nos remittere dignentur. Clementissime Altissimus V. I. D. ad vota conservet feliciter.

Ex arce nostra Sustavia VIII decembris anno domini millesimo quingentesimo secundo.

(a tergo:)

Illustri et Ex-mo principi Domino Leonardo Lauredano Dei gratia Duci Venetiarum amico nostro charissimo.

VII.

SUCÉVA, 7 DECEMBRE 1502.

Doctorulū venețianū Mateiū Muriano, cu autorisarea Republicei medicū de Curte allū lui Ștefanū cellū Mare, comunică dogelū Leonardū Loredano următorele date despre situațiunea internă și esternă a Moldovei : 1. Ștefanū și-l'a addusū într'adinsū din Veneția, căci nu voesce să aibe medicū decâtū numai dintr'o țerră amică, dicendū că e încongiuratū din tóte părțile de dușmanī, cu carī avusese pēne aci 36 bătălie. învingēndu-ī în 34 și fiindū învinsū numai în 2. 2. Ștefanū este fórte înțeleptū; iubitū de suppușii sei pentru clementă, giustițiă, energiă și liberalitate; bine constituitū la corpū, affară numai de gravulū morbū de care Muriano speră inse să'lū vindece. 3. Bogdanū, fiulū principelū, tēnērū de vr'o 25 annī, imită în tóte pe tată-seū, e modestū ca o domnișoră, vitézū, virtuosū. 4. Moldoveniī sunt toți voinici, ómenī de luptă și nu de a sta pe saltea, formāndū o armată de 60,000, din care 40,000 căllărimē și 20,000 pedestri. 5. Țerra e frumósă, plină de animalī și producēndū tóte fructele affară de untū-de-lemnū; grānele se sēmēnă în aprile și 'n maiū; în augustū și'n septembre se face vinū cam de feliulū cellū de Friulū; bogăția păsciunilor arū putē nutri peste 100,000 de cai. 6. Distanța pēne la Constantinopole este de 15—20 țille, fiindū totū-o-dată loculū cellū mai potrivitū pentru a attaca pe Turci, carī, după mărturia tuturorū acellora ce vinū de acollo, se temū fórte multū de Ștefanū. 7. In octobre 1502 Moldoveniī aū reluatū nesce ca-

stelle și sate ce li-a fost răpită mai de'nainte Polonia, pe care în același timp au atacat o Tătarii de Crimă. 8. Urmăză amănunte despre cele trei imperii tătarăscă, dintre cari acela de Crimă este cel mai periculos - nu numai prin o armată de vr'o 100,000 călăreți, d'eu și prin o strînsă alianță cu Turcia, ast-feliu că Stefanu se teme de a nu fi atacat la spate în casu de a avé un război cu Turcia.

Totă acolo.

Copia de una lettera di uno medico a la Signoria narra le cose di Moldavia de Tartari e altre cose di quel Paese.

Ser-mo Princeps et Domine Excellentissime humilium commendatione præmissa. La causa che per havanti non habbi scritto a la Sublimita Vostra e stata la infirmita grave ho patito dal primo zorno de avusto che zonzi in Moldavia per tutto octubrio proximo passato, non obstante tamen la malatia grande adi 22 avusto io fo a la visitation de questo Ill-mo Sig. Duca Stephano et fici l'oficio di fedel servidor di la S-ta V-a con quella forma de parole che se convien a un tanto signor quanto e questo, lo qual ave gratisimo con demonstration e parole molto amicable in fra le quali disse: io non ho voluto mandar medico in alcuna parte del mondo salvo da li amici mei li qual son certo me amano, et dissemi etiam: io sono circondato da inimici da ogni banda e ho avuto bataie 36 dappoi che son signor de questo paese de le qual son stato vincitore de 34 et 2 perse. Ad intelligentia de la Serenita Vostra io narraro la condition degne de questo Illustrissimo Sig-r, dil fiolo, de li subditi et del paese, e poi le novita seguite et quelle che per zornata sequita tra questi Signori septentrionali. Quanto a la persona del prefato Signor le homo sapientissimo degno de molta laude, amato molto da li subditi per esser clemente et justo,

molto vigilante et liberale, prosperos de la persona per la eta sua se questa infirmità non lo havesse oppresso, ma spero in Dio farli gran zovamento per quanto posso comprender per le cosse principiata. Lo fiolo Sig-r Bogdam Vayvoda imita le vestigie del Signor suo padre, modesto quanto una donzela e valente homo amico de le virtu et de li homeni ver-tudiosi, zovene de anni 25 in circa. Li subditi tutti valenti homini et homini de fatti et non da star so li pimazi ma a la campagna. Questo illustrissimo Sig-r pol far homini da fatti 60,000: a cavallo 40 milia e pedoni 20 milia. El paese si e fruttifero et amenis-simo et ben situado habondante de animali et de tutti frutti da oio in fora. I formenti se semena de april et de mazo e rachoiese de avosto e de sep-tembrio vini de la sorte de Friul, pascoli perfetti, potria star in questo paese cavali 100 milia e piu, de qui a Constantinopoli se va in XV o XX zorni perho riverentemente aricordo a la Signoria Vostra che de qui se potria strenzer li fianchi a questo per-fido can Turcho et per quanto me referisse molti homini degni et merchadanti che vien da Constan-tinopoli li Turchi ha gran paura de questo Sig-r et de li Christiani per la via de questo paese. Da novo la Ill-ma Signoria de questo Sig-r ha recuperato molti castelli e vilazi da le man de la Majesta del Re di Polana questo mexe de octubrio proximo passato li qual antiquitus erano sta occupati per quello Regno. Item li Tartari sono corsi in Lituania e Polonia nel ditto mese et hanno menato via 40 milia anime. Item la guerra aspra pur persevera tra la Maesta del re de Polana et Duça de Moscovia Signor de la Rossia, e li suo ambassatori per non poter passar ancora sono in questa terra et hanno bona compagnia da questo

Signor. Item in questi confini et region propinque erano do Signori Tartari potenti uno se chiamava imperador de Voga l'altro imperador de Crin, quello de Voga era amico de la Maesta del Re de Polana et quello de Crin del Duca de Moscovia et questo perche el prefato Sig. Duca tien uno suo fradello in prexon accio non lo cazi da la Signoria per esser homo de la sorte che era el fradello dil Turcho. Unde questo imperador de Crin per far cosa grata al duca de Moscovia se mosse contra lo imperador de Voga al improvisto et hallo cazado da la Signoria lo qual con poca zente se ne fuzito et andato ad un altro Tartaro suo parente molto possente lo qual se chiama imperador de Nagal lo qual e molto distante da queste regioni. Al presente questo imperator de Crin lo qual e rimasto victorioso pol far da otanta in centomilia cavali ed a maritato una sua fiola nel fiol dil Turcho lo qual e Signor de Caffa per la qual parentela et Turcho li ha mandato molti presenti et de gran valuta tra li qual come referisse uno Judeo lo qual e venuto de li haver visto uno pavion de grandezza incredibile e molto ornato de cose de gran valuta et dice che pol star sotto lo persone da mille insuso. Idio sconfonda e Turcho e lui amen. Per la qual colegation e parentella questo Illustrissimo Signor se dubita molto far movesta alcuna contra el Turcho perche subito el Tartaro li saria a le spalle, ma el ce un passo per mezzo Caffa se chiama Pericop dove diese milia cavali tegneria la posanza dil Tartaro che non potria passar in qua a li danni de li christiani. Al presente Serenissimo Principe non ho altro de novo da significar a la Sublimita Vostra ma mentre staro in queste regioni sempre saro vigilante in dar aviso a la Serenita Vostra de le cose me para degne

de aviso. Nec-plura in felice stato multi anni. Idio-
conserui la S. V. a la qual iterum humiliter me ri-
comando.

Date Sozavie in Moldavia die 7 Dezembris 1502.

E. S-tis V-æ servitor Matthæus Muriænus
artium et medicinæ Doctor.

(A tergo:)

Serenissimo Principi et Domino Excellentissimo
Domino Leonardo Lauredano inclito duci Venetia-
rum Domino observandissimo.

VIII

VENETIA, 20 DECEMBRE 1503

UnŃ ambassadorŃ moldovenescŃ, sossitŃ de 'mpreunŃ cu unŃ trŃmisŃ din partea ducelŃ IonŃ CorvinŃ, se presintŃ dogelŃ cu o missiune alle cŃrŃ amŃnunte se espunŃ in documentele ce urmŃzŃ mŃi gŃosŃ.

Diarii t. 5, p. 274 trgŃo.

20 Decembre 1503.

Venne in Collegio s. Aloixe Capello fo podesta a Chiosa e fe lezer una lettera li scrive il Ducha Zuam Corvino col qual fece amicitia quando l ando a Loreto esso Ducha za do anni et fo a Chiosa et lui era podesta per la qual li racomanda uno suo messo el qual fo fatto venir e letto la lettera fo fatto sentar apresso il principe et expose era venuto insieme con uno orator dil Valacho e vera doman a la Signoria. El Principe li uso bone parole echel venisse etc.

· · · · · VENEȚIA, 21. DECEMBRE 1503

Postelnicul Teodoru, ambassadoru din partea lui Stefanu cellu Mare și a fiului seü Bogdanu, după ce descrie isbânțele principelui românü contra Turcilorü și câte a lucratü în interessulü creștinătății și chiarü allü Republicei Venețiane, trece apoi la morbulü eroulü, anume neputința de a mișca mânele și piciórele, presintându o epistolă dela însuși Stefanu, scrisă în Sucéva la 11 octobree și prin care rógă pe Dogele de a-î trãmítte unü medicü, căci doctorulü Muriano, trãmisü mai de 'nainte, sossise în Moldova bolnavü și a și muritü acolo; la cari tóte Dogele respunde că bucuroșü și-arü da sângele pentru sănétatea lui Stefanü.

Diariü t. 5, p 275 tergo.

21 Decembre 1503.

Adi 21 Dezembrio in Colegio fo San Thoma veneno lorator dil Ducha Zuan Corvino et lorator dil Valacho di Moldavia e sentati apresso il Principe per via di do interpreti quel di Moldavia expose la sua imbassata mandando a salutar la Serenita dil Principe e la Signoria da parte di ditto Valacho et suo fiol et che per la malattia sua pregava la Signoria li desse uno medico perche maestro Mattio che vi ando e morto et lo vol ben pagar e condurlo

sue spese. disse quanto ditto Valacho havia fatto contra i turchi in favor di la Christianita et di la Signoria nostra et piu era per far achadendo il bisogno, et presento lettere, una di credenza, l'altra dil Re di Hongaria et la 3-a dil orator nostro in Hongaria. El Principe li fe risponder lo vedera volontieri et si vederia dir al Colegio de medici ne mandasse uno, et che col sangue potendo lo voria varir; et dimandato dil mal disse di li piedi et di le man non si poteva mover ni ajutar, dil resto sta bene, za li fo fatto consiglio di medici di Padova etc.

Copia de una lettera dil Valacho di Moldavia a la Signoria nostra:

Stephanus Dei gratia heres dominusque Terrae Vayvoda Moldaviensis salutem ac sinceræ dilectionis affectum. Notum facimus Vestræ Excellentie quemadmodum et V. E. scire poterit quam multociens ad V. E. nostros homines misimus pro medicis tempori item elapso ad V. E. pro uno medico miseramus quem quidem medicum eadem V. E. nobis transmisit. Sed idem medicus ad nos egrotus pervenit ita ut nobis nihil proficere potuit, quem in eadem infirmitate diem clausi; iccirco de hoc V. E. nos multum regretiamur bonoque nomine ab eadem V. E. accepimus, quare et nunc misimus ad eadem nostrum hominem Theodorum nomine cubicularium nostrum petentes admodum V. E. ut nobis mittere dignetur eadem V. E. unum medicum ad tempus quousque V. E. voluerit qui nostra egritudine nos iuvare posset in quo nobis eadem V. E. rem pergratissimam exhibebit quantoque amore eadem V. E. suscipimus quem quidem medicum nos peroptime pacifice ac honorifice tractamus ac nutrimus, cumque vero re-

patriare voverit eundem iterum officio e ac cum
 pace emittemus et redire permittemus ad pro-
 pria, quicquid vero predictus homo noster eidem
 V. E. ex parte nostra dixerit declarantes eidem fidem
 adhibere degnimini creditivam quoniam verba no-
 stra sunt.

Dat in castro nostro Zuchaviense die dominico ante
 festum Galli Episcopi videlicet XI-a mensis Octobris
 anno Domini millesimo quingentesimo tertio.

(*A tergo :*)

Illustri et Excelso Domino Leonardo Lauredano
 Dei gratia duci Venetiarum amico nobis dilecto.

X

VENETIA, 28 DECEMBRE 1503

Ambassadoriū moldovenescū și alū ducelui Ionū Corvinū, voindū să allégă unū bunū medicū pentru Stefanū cellū Mare, salariulū annualū fiindū de 500 ducati, esită între trei candidați : Georgiū di Piamonte, Ieronimū da Cesena și Alessandru Veronese.

Totū acollo p. 293 tergo.

28 Decembre 1503

Vene li oratori dil Duca Zuam Corvino et dil Vayvoda di Moldavia per causa dil medico dicendo haver electo domino Zorzi di Piamonte e al dito al incontro il prior dil collegio de medici dicendo questo non lo haver dato loro, e havevano electo domino Hieronimo da Cesena et che questo non val nulla et chel salario e de ducati 500 al anno et che maestro Alessandro Veronese vi anderia, or per il Principe li fo ditto non lo tolesseno che non lo cognossevamo sufficiente, et cussi si partino per veder l altro.

VENETIA, 2 IANUARIU 1504

Ambassadorii moldovenescă și allu duceluî Ionu Corvinu oprindu-și allegerea assupra giunelii medicu Ieronimu da Cesena, au plecatu din Venetia.

Totu acollo pag. 304.

2 Gennajo 1503 (1504)

Veneno l orator dil Duca Zuam Corvino con l'orator dil Vayvoda di Moldavia per caxon dil medico et par siano restati di tuor domino Hironimo da Cesena el qual il collegio de medici lo ha ricordato e zovene e cussi si partirano.

VENETIA, 21 AUGUSTU 1504

Se reproduce o epistolă sosită din Buda de la medicul Leonard de Massari, în care, după ce descrie spaîma suscitată în Ungaria prin mórtea lui Stefanu cellu Mare, lăsându ellu doui fii, unul mai mare în Moldova și altul mai micu petrecătoru în Constantinople pe lóngă sultanu, astu-feliu că toți se temeau ca nu cumu-va Turcii să se încerce cu forța să pună la domniă pe acestu din urmă, și se și auđise că armata ottomană s'arú fi mișcatu degia în numărú de 60,000, ceea-ce a provocatú din partea Ungariei unú ordinu trámisú în Transilvania Săcuiilor de a sta gata să dea agiutoru Moldovenilorú, povestese apoi ultimele momente din viuéta lui Stefanu, și anume : avéndu râne pe picioare, cari d'o dată începurá a se întinde așa de multú în câtú medicii, Venețianulu Ieronimú da Cesena și unú Evreu de la hanulu tătărescu, au fostu siliți a recurge la ardere pentru reducerea plagelorú și consideraú casulú ca mortalú, boierii s'au apucatú a se certa despre allegerea unú noui Domnú, unii preferindú pe cellu mai mare fiu, alții pe cellu mai micu ce se afla în Turcia ; acestea agiungéndu la scirea lui Stefanu, pe cândú era aprópe în agoniă, „ellu s'a arátatú la mórte, ca și'n viuéta și'n sănătate, terribilú și prudinte în același timpú”, făcéndu să'lú ducă cu patulú în câmpú, unde se discuta allegerea domnescă, și acollo poruncindú să prinđă și să taie pe principalii agiuratorú ; de aci ținu tuturorú unú discursú, declarándu că soie că móre și

nu-î împedecă pe dânsu de a allego la domniã pe ori-cine voro-
voi dintre fii sãi, dâru doresce ca sã fie celu mai capabilu de
a apãra țerra; atunci toți au aclamatu pe fiulu celu mai mare,
cãruia au și giuratù pe locu credința, însuși Stefanu urcându-lu
pe tronù; după aceia muribundulu eroi s'a întorsu în palatù și
peste doue zile a muritù, urmându-î la domniã acellu fiu, cãruia
se sperã că nu se voru oppune nici Turcii și carele are acumù unu
ambassadoru în Ungaria; cãtu privesce pe medicu, purtarea lorù
în morbulu lu Stefanu a fostu recunoscutã ca correctã, și doi
din ei, unu chirurgu din Buda și mediculu Evreu allu hanulu
tãtãrescu, au și plecatu din Moldova, totuși cellu de allu treilea,
Ieronimu, da Cesena, temându-se a nu fi reținutu, sollicitã in-
tervențiunea guvernulu maghiarù.

Diarii t. 6, p. 19.

21 Agosto 1504

Sumario di una lettera venuta di Hongaria data a Buda adi 26 luo-
1504 scritta per il d. Leonardo de Massari phisico a Zuam Badoer Dot-
tor et Cavalier.

Come Stefano Vayvoda de Moldavia era morto
et quel Regno esser sta tutto sottosopra per far pro-
vision chel non pervegna ne le man dil Turcho et
tutti quelli zorni fonno sopra di questo et erano per
far cavalchar le zente verso quelle bande et za bom-
barde erano messe in hordine per mandarli questo
perche il Re volea chel fiol qual e in Moldavia et e il
primogenito fosse signor et non quello ch'e apresso
el Turcho et qui era fama che l'exercito di 60 milia
persone dil Turcho veniva per occupar la Moldavia,
et per questo il regno era in grande tribulation et
za era commesso a Transilvani et precipue a Siculi
li qualli vanno ad bellum per capita che tutti fosse a
cavallo et a confini di Valachia azo che possesseno
socorer se Turchi volesseno occupar ditta Valachia
et in presentiar se mandava zente; tamen crede che
non sara bisogno perche el fiol che era in Valachia

e sta creato Vayvoda vivente patrè et tutti li crido fidelta. Il modo e questo. Siando esso Stephano impiagado le gambe et aliquiditer reducte in un momento se comenzo alargàr le piage et come ha inteso li medici pronosticano esso esser spazato et li deno el fuogo a le piage et per conseio de mistro Hieronimo da Cesena medicho el qual ando quest anno mandato par la Signoria et uno Zudeo medico del Imperator de Tartari. Statim inter principales barones orta est dissensio de elezer el novo signor. Alcuni voleano l'altro erra apresso el gran Turcho et ambe factiones certabant de pari. Tandem questo vene al orecchie de Stefano Vayvoda el qual erra propinquus mortiel qual cossi come in vita et sanita ita in morte mostro esser et terribile et prudente, quia cum intellexit dissensiones statim fecit se portare in campum dove erra tutti li soi et principes factionis utriusque li fe pigliar tutti et li fe morir. Tunc habuit orationem che lui cognosse che l'e per morir in breve et che nol pol piu reger et defenderli, ita che lui non volea altro nisi che lhor elezesseno uno signor el qual paresse a lhor che fosse piu atto a rezzerli et defenderli da li inimici et che esso non proponeva piu uno fiolo che l'altro; alhora tutti elexeno el fiol primogenito che erra apresso di lui quello el qual lui voleva et sic esso iterum si fe portar fora et messe el fiol in sedia sua et fe zurar tutti fidelita et sic ante mortem creavit filium Vayvodam, poi torno in lecto et in do zorni reddidit spiritum, et poi morite. Fo ambasciator dil fiol e zonto ozi qui et fertur chel non sia vero de Turchi et che restera costui Vayvoda et non sara guerra che Idio voglia perche si esset aliter, et che Turchi pigliasse quel locho, Polonia et Hongaria saria spazata et ex consequenti

tota Italia et Christianita, et erra fati oratori per
mandar al Papa pro subsidio istius belli, perche erra
fato per mandar presto el vescovo de Octozaz; et li
oratori in Polonia sono partiti il Nitria (sic) etc.
Tamen spero non sara nulla. Item come postscripta
ha ricevuto una lettera di mano di maistro Hironimo
di Cesena sopra nominato, li scrive el fiol e sta electo
Vayvoda et cognoscendo lui et li baroni non esser
sta difetto de li medici hanno promesso de reman-
darli tutti honorifice. Vero e che un barbier di Buda
e sta remandato et el miedego Zudeo del'Imperator
di Tartari; ma esso mistro Hieronimo dubita non
esser ritenuto de li e lo prega fazi il Re scriva una
lettera in sua recomandozione et che prega il nostro
segretario e cussi la fara far et manderala per
l'ambassador e li etc.

